TIESLIETU MINISTRIJAS VĒSTNESIS

13. GADS

№ 3/4 1932

TIESLIETU MINISTRIJAS IZDEVUMS

SATURS:

Lpp.

M. LAZERSONS
Hugo Grocijs kā dabisko un starptautisko tiesību teoretiķis 65

T. ŪDRIS
Latvijas prokuraturas reorganizacijas problema . . 92

Dr. iur. V. NEUMANIS
Saraksts par Latvijas Republikas laikā no 1. janvara 1920. g. līdz 31. decembrim 1930. g. noslēgtiem un oficiali publicētiem valsts līgumiem sistematiskā kārtībā 110

Nepilngadīgo tiesāšanas reformas materiali 118

Pārskats par apžēlošanas lietu gaitu 1931. gadā 127

Kronika 128

Senata Civilā Kasacijas Departamenta spriedumi (1927.).

Senata Administrativā Departamenta spriedumi (1927.).

Tieslietu Ministrijas Vēstnesis

Abonēšanas un pārdošanas maksa 1931. g.:

Par 1 gadu ar un bez piesūtīšanas . . . . Ls 13.—
„ ½ „ „ „ „ „ . . . . „ 6.50

Atsevišķām burtnīcām pērkot:

Vienkāršs numurs . . . . . Ls 2.—
Dubultnumurs . . . . . „ 3.—

Tieslietu Ministrijas Vēstneša redakcija:
Rīgas Apgabaltiesā Telefons 21305

Ekspedicija:
A. Gulbja grāmatu izdevniecībā Rīgā, Kr. Barona ielā Nr. 14.
Telefons 26920. Pastā tek. rēķins 131.

Tieslietu Ministrijas
№ 3/4 Vēstnesis 1932

Hugo Grocijs kā dabisko un starptautisko tiesību teoretiķis.

„Die Loslösung des Naturrechts von der kirchlichen Lehre vollzog Grotius."
R. Stammler.

Grāmata, kuŗai piekrita laime iepazīstināt jauno pasauli ar „taisnām tiesībām" un dabisko tiesību idejai piedot patiesāku raksturu nekā viduslaiku doktrinai, pieder Hugo de Grootam un saucas „De jure belli ac pacis".[1])

Nebūt nav nejaušs tas apstāklis, ka Hugo Grocija kapitalais darbs koncentrēts pie jautājuma par kaŗa un miera tiesībām. Jaunie laiki ar viņu jaunām ekonomiskām izpausmēm lielu tirdzniecisku sabiedrību, koloniju kaŗu un starptautisku sadursmju veidā vairs nebija samierināmi ar agrāko viduslaiku stāvokli. Līdz tam viduslaiku doktrina, kas atradās zem vienīgā un nospiedošā baznīcas iespaida, gribēja atzīt kaŗu un mieru tikai Dieva vārdā un baznīcas interesēs. Tādēļ ilgu laiku katoļu baznīca nevienai zemei, kas ar viņu sacentās, negribēja novēlēt viduslaiku beigās radušos nacionalo bagātību visu lielo dažādību. Sevišķi Holande, kuŗa uzstājās pret Spāniju, sakarā ar ekonomisko attīstību, aizstāvēja savu politisko neatkarību. Baznīca nevarēja ar to samierināties; viņa pat attiecībā uz nacionalo jautājumu pacelšanu jau izrādīja naidīgu noskaņojumu pret valstīm, kas piederēja pie tās pašas ti-

[1]) Pilnīgāk šis virsraksts skan: „Hugo Grocija trīs grāmatas par kaŗa un miera tiesībām, kuŗas ietvertas dabas un tautu tiesībās, bet ari to tiesību svarīgākas lietas, kas attiecas uz valstu valdībām."

cības (Anglija). Šāds stāvoklis paliek dabīgs tik ilgi, kamēr baznīcas apvienotām zemēm patiešām vēl piemīt zināma dzīves spējīga vienība, kamēr visi garīgie centieni un cerības līdz ar svētceļniekiem satek Romā. Kad „visi ceļi ved uz Romu", teritorialos vai nacionalos strīdus, kam toreiz bieži piemita dinastisks raksturs, nokārto pie vissvētā troņa. „Jautājumu par kara taisnīgumu pēdējā instancē izšķir visu tikumības jautājumu augstais tiesnesis — baznīca".[2]) Jaunākos laikos rodas nepieciešamība pēc laicīgāka tiesneša. Šim tiesnesim (ari tiesai) jau jāapskata karš nevis kā neizbēgams sevišķs launums, bet gan kā nepieciešama divu konkurentu sadursme. Tādēļ šī sadursme iegūst daudz līdzības ar privatas personas nepieciešamo aizsargāšanos — ari pēc Grocija tas patiešām tā ir, — noteikumi par kara pielaižamību rodas analogi uzbrukuma un aizstāvēšanās kriminaliem priekšnoteikumiem. Bet tā kā šinīs, tāpat ari privatās sadursmēs, sakarā ar tiesisko piedzīvojumu neizbēgamās unifikacijas tendenci, jābūt reiz pa visām reizēm noteiktam zināmam tiesnesim, tad par tādu augstāko tiesnesi nevar būt nedz baznīca, kas neatzīst šādu sadursmju likumību, nedz atsevišķa valsts vara, jo viņa ir tikai parts lietā. Lūk, kādēļ par radušos sadursmju augstāko tiesnesi rodas sakropļotās dabiskās tiesības, pēc kuru pamatprincipiem ari nākas izšķirt kara konfliktus.

Atbrīvošanas karš, ko tik neatlaidīgi veda Holande pret Spāniju, bija par dzinekli Grocija kapitalam darbam, tāpat kā nav nejaušība, ka laika ziņā sakrita Grocija pirmā traktata „Par brīvo jūru" („Mare liberum") publicēšana ar četrdesmitgadu kara beigām ar Spāniju, kas nobeidzās ar Nīderlandu (Holandes) neatkarības atzīšanu 1609. gadā.

Stāvoklim, kādu bija lemts ieņemt Holandei kā patiesi starptautiskai valstij, loģiski vajadzēja radīt citas nedievišķas starptautiskas tiesības. Un pie tam vēl Spānija, kura visus savus karus veda katoļu baznīcas vārdā, bija tagad uzvarēta, un nocirsta bija tā spēcīgā roka, kas radīja vispasaules politiku un klerikali-kanoniskās „starptautiskās tiesības".

---

[2]) Troeltsch, Die sozialen Lehren d. christlichen Kirchen, 55. lp.

Vai tas ir slikti, vai labi, — bet baznīca gada simteņu laikā bija vienīgā starptautisko tiesību radītāja. Tādēļ laicīgai valstij, kuŗa gatavojās nostāties viņas vietā[3]), vajadzēja izvirzīt pietiekoši spēcīgu jaunu autoritati un par šādu autoritati kļuva saprāts. Tādēļ Grocija racionalisms pēc savas izcelšanās ir tīri praktiskas dabas, tādēļ ari viņš nepazīst to harmonisko sistemu, kāda piemita kaut Spinozas vai Loka doktrinām. Tādēļ ari Grocija racionalisms nav brīvs no vecām Romas un pat scholastikas autoritatēm. Stāvēdams uz divu garīgo pasauļu robežas, Grocijs ir vienas pēctecis un otras sencis, kādēļ ari pie viņa nav atrodams tas viengabalainais nolējums un masivums, kādu varētu prasīt no tiesiski-filosofiskās sistemas.[4])

Tādēļ Grocija dabiskąs saprāta (racionalās) tiesības drīzāki ir zemes valnis, nekā pats cietoksnis. Viņam vairāk no svara bija radīt, nekā pamatot savas dabiskās tiesības, tā bija drīzāk atdzimstošās laicīgās valsts deklaracija nekā pabeigta sistema. Ka viņu tā ari saprata, mums zemāk pierādīs tas plašais un pamācošais priekšvārds, kādu uzrakstījis Kristians Tomazijs — kuŗš bija vienādos uzskatos ar Grootu — pie „Kaŗa un miera tiesības" pirmā vācu tulkojuma, kas iznāca 1707. gadā.

---

[3]) Ka šī Holandes nozīme Grocija laikā bija ļoti liela, liecina vēsture. „Viņas iedzīvotāji, saka kāds holandiešu rakstnieks, līdzīgi bitēm izsūca sulu no visām valstīm: Norveģija bija viņu būvmežs, Reinas un Garonnas krasti — viņas vīnu dārzi, Vācija, Spānija un Īrija — viņu avju laidari, Prūsija un Polija — viņu labības klētis, Indija un Arabija — viņu dārzi." „Mare liberum" sarakstīšanas laikā Holandes tirdzniecības flotē skaitījās 10.000 kuģu ar uz tiem nodarbinātiem 250.000 cilvēkiem." — Prof. R. Vippers, „Учебник новой исторіи", 81. lpp.

Salīdz. ari Doc. K. Dišlēra rakstu „Grocijs" „Latv. Konversācijas Vārdnīcā".

[4]) Nevaru tamdēļ ari piekrist tam novērtējumam, kuŗš tiek dots Grocija sistemai no Cassirer'a „Natur- u. Völkerrecht im Lichte der Geschichte und der systematischen Philosophie", Berlin 1919, sk. sevišķi 4. nodalījumu par H. Grociju. Turpat (lpp. 97—98) lasām: „So können wir also sagen, dass sich der stolze in sich geschlossene Bau einer reinen Rechtslehre zuerst bei Grotius erhebt. Hierin besteht — bei allen Schranken der Konvention und Überlieferung, ja bei allen Konzessionen, welche dieser Denker den bestehenden Gewalten zuteil werden lässt, — der Vorzug des Systems."

Iedziļinoties Grocija darbā, mēs redzēsim, ka v i s a s viņa aizstāvamās tezes nemaz nestāv tiešā sakarā ar viņa aizstāvētām dabiskām tiesībām. Ja viņš tās tomēr arī piemin, tad diezgan patvaļīgi un nepierādītā formā. Visā mums priekšā esošā materialu dažādībā — viņa trīs grāmatās (sevišķi pēdējās divās — ko tagad varētu attiecināt uz dažādām valsts, starptautisko, civil- un kriminaltiesību nozarēm), mēs redzam Grociju ne kā lielu reformatoru, bet gan drīzāki kā „pozitivo tiesību filozofu", ja tā var nosaukt katru pastāvošo tiesību pielūdzēju. Apstāties pie visa šī dažādā un plašā materiala izpētīšanas neietilpst mūsu uzdevumā, bet tas gan varētu noderēt par specialas monografijas priekšmetu.

Bet tad var jautāt, kādēļ Grocijs tik daudz un pārliecinoši runā par dabiskām tiesībām „De jure belli ac pacis" pirmā grāmatā. Atbildot uz to, mums jāatzīmē, ka Grocijs pacēla atklātībā dabiskās tiesības un uzstājās par racionalisma aizstāvi ne tikai kailas teoretiskas pārliecības vai intereses dēļ, bet ari aiz praktiskas nepieciešamības rast iespēju kritiski skārt visus tiesību jautājumus; līdzīgi tam, kā XVII. gadu simteņa beigās angļu filozofs Loks uzskatīja savu dabiski-tiesisko viedokli par tik pat pareizu, cik ari praktiski nepieciešamu. Līdz Grocijam — bet pa daļai ari pēc viņa — pastāvošo tiesisko institutu kritiku un tulkošanu bez šaubām neatzina aiz atsevišķiem domātājiem. Vajadzēja ievirzīt pietiekošu autoritati, izejot no kuŗas, varētu kritizēt pastāvošās tiesības un radīt jaunas, sevišķi starptautiskās tiesības, attiecībā uz kuŗām nav autoritativas tiesas un tiesnešu, kā vienīgi visu tautu tiesības. Jau vairākkārt atzīmējām, ka tā kā starptautiskās tiesības — jus gentium — vienmēr saplūst ar dabisko tiesību — jus naturale priekšstatu, tas pats notika ari pusotra tūkstots gadus pēc romiešu juristiem ar Grociju.

Tiesību attīstības progresivā gaita iekaŗoja jaunu darbības lauku — cilvēci. Par līdzekli tam noderēja ūdens stichija, kuŗa agrāk izolēja ļaudis, tāpat kā mūsu laikos paceļas jautājums par gaisa tiesībām. Prakse uztur teoriju, bet tiesību politika — viņas jaunās formas. Grocija priekšvārda pirmā paragrafā ne par velti runāts par to, ka cilvēku dzimums i e i n t e r e s ē t s,

lai izskaidrotu un izpētītu tās tiesības, kuŗām vieta daudzu tautu starpā.

Jau no Grocija plašā priekšvārda, kas sastāv no 61 paragrafa, mēs varam iegūt diezgan noteiktu priekšstatu kā par pašu autoru, tā arī par viņa darbu.

Grocijs, būdams ieņemts no racionalisma, kas vidus laiku beigās un jauno laiku sākumā radies ne tikai atsevišķu domātāju galvās, bet ari tautas masās,[5]) cenšas galīgi atsvabināt dabiskās tiesības no viņas „nelikumīgā un kaitīgā" sakara ar reliģiju. Tiesa, tas ir darīts mazliet bikli, bet par to pilnīgi noteikti. „Viss sacītais, — saka Grocijs, rezumējot visu sacīto sakarā ar dabas un cilvēku tiesībām — būtu bijis vietā pat tad, ja mēs pielaistu, — kas gan nav iespējams, lai neizdarītu visšausmīgāko grēku, ka nav Dieva, vai ka viņš neievēro cilvēku darbus."[6])[7]) Tālāk šis racionālisms izpaužas uzskatā par savu slēdzienu zinātnisko vērtību. „Es rūpējos par to, raksta Grocijs, lai nostiprinātu slēdzienus, kas attiecas uz dabiskām tiesībām, ar tādiem neapšaubāmiem pierādījumiem un dokumentiem, lai neviens tos nevarētu noliegt, izņemot vienīgi gadījumu, kad pats izdara ar sevi varmācību. Šie pierādījumi un avoti pie zināmas uzmanības gandrīz ir tikpat skaidri un akurati, kā tie priekšmeti, kuŗus mēs pazīstam ar savu ārējo jūtekļu palīdzību. Bet šie pēdējie nemaz mūs nemāna."[8]) Tam, ko Grocijs pieved no visdažādāko zemju un laikmetu zinātniekiem, katrā ziņā jābūt patiesam, jo viss tas ir saprāta iedvesmots un ierobežots no dabas.[9]) Beidzot tas pats racionalisms izteicas ari autora ķeceriskā uzskatā par Aristoteli, scholastikas pīlāru. „Starp filozofiem Aristotelis taisnīgi patur augstāko vietu, ja piegriež vērību tai kārtībai, kādā viņš runā par lie-

---

[5]) Salīdz. angļu tautas kustību sakarā ar dabiskām tiesībām XVII. gadu simtenī.

[6]) Mēs lietojam līdz ar oriģinalu ari Grocija pirmo tulkojumu vācu valodā, galvenā kārtā tādēļ, ka viņam klāt ir ļoti plašs Tomazija priekšvārds, kur izteikta Eiropas izpratne par šo grāmatu XVII. gadu simteņa sākumā. Tulkojis P. Schütz un grāmata izdota Leipcigā 1707. gadā (viens eksemplars atrodas Rīgas Pilsētas Bibliotekā).

[7]) Priekšvārds — § 11.

[8]) Priekšvārds — § 39.

[9]) Priekšvārds — § 40.

tām, asprātībai, ar kādu viņš atšķir tās vienu no otras, un viņa saprātīgo pierādījumu svarīgumam. Bet būtu bijis vēlams, lai dažu gadu simteņu laikā šī priekšrocība nepārvērstos tiranijā, — formā, kad patiesību, par kuru Aristotelis godīgi pūlējies, nekas tā nenomāc, kā Aristoteļa vārds."[10]) Racionalā abstrakcija, pēc kuras tiecās Grocijs, izteicas sekojošos vārdos: „Ja kāds iedomātos, ka es attālinos no kaut kādiem vai nu jau izcēlušamies vai ari paredzamiem mūsu laiku strīdiem, tas izturētos pret mani netaisni. Jo es patiesi rādu, ka, līdzīgi tam, kā matemātiķi novēro figuras, kā tās atdalītas no ķermeņa, tāpat ari es traktējot tiesības novērsu savu dvēseli no jebkuras darbības un notikuma."[11])

Var teikt, ka Grocijs vispāri un visumā būvē savu tiesisko sistemu uz psiholoģiskiem pamatiem. Tā cilvēku apvienošanā tiesiskās biedrībās viņš sarēdz cilvēkiem piemītošos biedrošanās centienus (appetitus societatis): „Starp cilvēkā iedzimtām īpašībām, ir cenšanās biedroties nevis ikkatrā, bet mierīgā un attiecīgi viņa saprātam piemērotā sabiedrībā, kurā viņš vēlas uzturēties ar citiem cilvēku cilts locekļiem."[12]) Bet, neskatoties uz to, psiholoģisms pie Grocija izpaužas pašā tiesību izpratnē un tas piespiež viņu noliegt kā savu slaveno līdzpilsoni Spinozu, tā ari grieķu skeptiķi Karneadu. Savus pierādījumus viņš virza pret pirmo, kad saka: „Tomēr tiesības nepaliek bez jebkādas darbības ari tanī gadījumā, ja tām pietrūkst spēka, jo taisnība līdz ar sevi atnes sirdsapziņas mieru, bet netaisnība sagādā — kā Platons to apzīmē, mokas un ciešanas tiranu sirdīs. Visi taisnie un tikumīgie cilvēki atzīst taisnību, bet netaisnību nolād."[13]) Šie vārdi noder iebildumiem kā pret Spinozu, kurš savu viedokli izveido laikmetā pēc Grocija, tā ari pret visiem tiem, kuri identificē tiesības ar spēku. Grocijs pilnīgi skaidri pastrīpo to domu, ka tiesības kā sirdsapziņa ir cil-

---

[10]) Priekšvārds — § 42.

[11]) Priekšvārds — § 58. Cits jautājums, ciktāl šī matematiskā tendence, kura vispārīgi ļoti raksturīga Grocija laikmetam, bij konsekventi izvesta grāmatā „De jure belli ac pacis".

[12]) Priekšvārds — § 6. Citā vietā Grocijs runā pat par socialo spēku (vis socialis), kā tiesību pamatu.

[13]) Priekšvārds — § 20.

vēka uzvešanās iekšējais novērtējums. Tas jau ir ļoti daudz un pierāda, ka Grocijs rēķinās ar tiesībām kā ar neizbēgamu cilvēka psiholoģisko pārdzīvojumu. Argumentējot par labu vispārcilvēciskām tiesībām, viņš starp citu saka, ka ja, pēc Aristoteļa apliecinājuma, pat laupītāju banda nevar iztikt bez savām tiesībām, tad jo vairāk bez tām nevar iztikt sabiedrība, kuŗa aptver visu cilvēka cilti vai daudzas tautas.[14]) Tiesības, reiz viņas nav sakopotas vienā kodeksā, darbojas nepārtraukti. „Domā, ka zem ieroču iespaida likumi klusē, bet tie ir tikai civilie un tiesu likumi, kā ari tie, kas attiecas uz miera apstākļiem, bet ne citi, pastāvīgie, kuŗi piemērojami visos laikos. Dions Prusaensis jau ļoti pareizi teica, ka starp ienaidniekiem nav spēkā rakstītie, t. i. civillikumi, bet gan darbojas nerakstītie likumi, t. i. tādi, kuŗus mums iedveš daba vai ari tautu piekrišana.“[15]) Tuvināt tādēļ mūsos pastāvīgi mītošās dabiskās tiesības pēc Grocija domām būtu bijis daudz vieglāk, nekā darīt to pašu ar civiltiesību mainīgiem jēdzieniem.[16]) Pie tam pēdējo dara ļoti labprāt un bieži.

Kaut kādu mēģinājumu tuvināt šīs dabiskās tiesības jeb cilvēku biedrošanās tiesības izdara Grocijs, kad viņš uz to attiecina: „atturēšanos no citu labuma, tāpat kā ari atdot atpakaļ to, kas mums nepieder, jeb peļņu, kādu mēs caur to esam ieguvuši, bez tam pienākumu izpildīt savus solījumus,[17]) atlīdzināt zaudējumus, kādi cēlušies mūsu vainas dēļ, pielietot cilvēku starpā sodus.[18]) Dabiskās tiesības, ja tā var izteikties, izjūt visi un tās pieejamas kā saprātīgam, tāpat ari nesaprātīgam. Šinī ziņā starp cilvēkiem pastāv pilnīga vienlīdzība.[19]) Dabiski-tiesiskā pārliecība tā tad mājo visos cilvēkos, bet blakus tām viņas ir ari civiltiesiskās iekārtas pirmavots un tādā pat mērā tās paliek par augstākām attiecībā pret pozitivām civiltiesībām. „Tā kā dabiskās tiesības ved sev līdz līgumu pildīšanu (jo bij vajadzīgs, lai starp cilvēkiem valdītu zināms

---

[14]) Priekšvārds — § 23.
[15]) Priekšvārds — § 26.
[16]) Priekšvārds — § 30.
[17]) Jāsaprot — solījumi pēc līguma.
[18]) Priekšvārds — § 8.
[19]) Priekšvārds — § 14.

veids, kuŗš viņus saistītu, bet cits dabisks veids nebij atrodams šim nolūkam), tā tad no šī avota izcēlušās civiltiesības. Jo tie, kuŗi iestājušies zināmā grupā, ir vai nu nokļuvuši padotībā vienam vai vairākiem cilvēkiem, vai skaidri apsolījuši, vai ari, spriežot pēc darījuma dabas un rakstura, tiem vajadzēja klusu ciešot apsolīt, ka viņi sekos visam tam, ko lems grupas lielākā daļa vai ari tie, kam uzticēta vara un spēks."[20])

Bet Grocijs nepaliek svešs socialam realismam, kad viņš, atspēkodams Karneadu, noraida tiesību rašanos vienīgi no labuma, kaut ari atzīst tā svarīgo nozīmi priekš tiesiskās iekārtas. „Dabisko tiesību māte — saka Grocijs — ir pati cilvēka daba, kuŗa mūs pamudinātu uz biedrošanos pat tad, ja mums nebūtu vajadzīga viena lieta." „Bet ar dabiskām tiesībām savienojas ari labums, jo dabas radītājs gribējis, lai mēs kā atsevišķas personas nebūtu vāji un trūcīgi, bet lai mums pareiza dzīves veida labad trūktu daudzas lietas, caur ko mēs stiprāk turētos pie saticības atbalsta. Bet par cēloni civilām tiesībām noderēja labums. Jo sadošanās kopā vai padotība, par kuŗu mēs runājām, sāka izveidoties no labuma. Tādēļ ari tie, kas citiem raksta priekšā likumus, saskata un viņiem jāsaskata tanīs zināms labums."[21]) Šeit jau pietiekoši skaidri izteicas tas no Loka vēlāk attīstītais uzskats, pēc kuŗa cilvēki dabiskā stāvoklī jau vadījušies no dabisko tiesību pamatprincipiem, un, izejot no labuma, drošības un ērtības izpratnes, iegāja valsts kopībā.

Ar iepriekšējo iztirzājumu mēs esam izsmēluši visu to vērtīgo, ko Grocijs dod savā priekšvārdā attiecībā uz savu tiesību uztvērumu. Bet vēsturiskās konkretizacijas un patiesības labad jāmin vēl pēdējais paragrafs, kas iespiežas kā griezīga disonance abstraktā domātājā, kuŗš tomēr nav novērsies no visspēcīgās īstenības, ideju vienmērīgā plūdumā. Šis paragrafs skan: „Ja es tagad šeit teicu kaut ko, kas runā pretim dievbi-

---

[20]) Priekšvārds — § 15. Interesanti, ka to pašu padotību vairākumam pie apvienošanās sabiedrībā atzīst par nepieciešamu noteikumu ari Loks savās „Two treatises of Governement". Analoģija iet vēl tālāk, kad minētais autors izšķir skaļu un klusu pievienošanos sabiedrībai. Pēdējā ir vietā tad, ja kāds iegūst un valda pār īpašumu zināmas valsts robežās.

[21]) Priekšvārds — § 16.

jībai, labiem tikumiem, svētiem rakstiem, saskaņai ar kristīgo baznīcu vai kādai citai patiesībai, tad es esmu gatavs atzīt, ka it kā to pavisam neesmu teicis."[22])

Pirms pāriet uz Grocija dabiski-tiesiskās doktrinas izskaidrošanu, mums vispirms jāatzīmē, ka pamatgrūtība šī autora iztirzāšanā izskaidrojama ar to, ka viņš savas domas — kā jau augšā sacīts — nav savedis vienkopus vienā veselā harmoniskā sistemā. Viņa milzīgais darbs pieauga it kā atkarībā no vienas vai otras domas parādīšanās. Šis izkaisītais darbs atgādina juridisku leksikonu ar sajauktu alfabetisko kārtību; vienīgie rāmji, pie kuriem pieturas Grocijs, ir nodalījumu virsraksti.

Vispirms jāiepazīstina ar viņa uzskatiem par tiesībām sakarā ar etiku, bet pēc tam pāriesim arī uz viņa dabisko tiesību izpratnu. Jau līdz šim literaturā pastāvēja uzskats, ka visaugstāk Grocijs novērtē „filozofiskas tiesības", augstāk par pozitivām. Pēdējās viņš uzskata drīzāk par nejauši radītām, patvaļīgām tiesībām. Tiesību būtību viņš mēģina atrast citā ceļā, nekā tas bij vispārīgi pieņemts Grocija un viņa priekšteču laikos.

Grocijs meklē uzbūvēt pavisam jaunu jurisprudenci, kuŗā tiesību teoretiska pētīšana būtu atdalīta no citiem tīri pozitivitiesiskiem jautājumiem. Ļoti atklāti viņš izteicas par to savā plašā ievadā. Tur mēs lasām, ka tie jurisprudences „meistari", kuŗi nodarbojas vienīgi ar romiešu tiesībām un nedod nekādas atbildes uz vispārējām tiesībām, nenodarbodamies pavisam ar šo materiju, ir spējīgi tikai uz scholastisko likumu mācīšanu.[23]) Šo vispārējo tiesību būtību Grocijs, zināms, nebij spējīgs atklāt 17. gadusimtenī, ja vēl līdz šai dienai šis jautājums nav galīgi noskaidrots zinātnē. Bet mēģinājumi bija taisīti no Grocija puses un, proti, pretscholastiskā garā. Protestējot pret Aristoteli, kā lielāka „tiranisko" autoritati viduslaiku zinātnē, kuŗa vārdā tiek vesta cīņa ar taisnību,[24]) viņš, nebūdams spējīgs ga-

[22]) Priekšvārds — § 61. To pašu mēs sastopam arī pie Spinozas viņa „Teoloģiski-politiskā traktatā".
[23]) Priekšvārds — § 55, § 53 un citi.
[24]) Priekšvārds, § 42.

līgi atsvabināties no scholastizētā Aristoteļa, tomēr mēģina atrast tiesību esamību ārpus pastāvošiem likumiem, ārpus pozitīvām tiesībām. Tas, ko Grocijs raksta par attiecībām starp dabiskiem un cilveciskiem likumiem, apzināti vai neapzināti tiek atkārtots mūsu modernā tiesību teorijā. Daudzie zinātnieki ir mēģinājuši pēc Gr. domām piedot tiesību zinātnei viengabalaino formu, kaut arī mākslīgi uzbūvēto, bet tas neesot iespējams, jo vajagot atšķirt dabas likumus no cilvēku likumiem, normām un noteikumiem.[25]) „Dabiskie likumi joprojām paliek vieni un tie paši, un tā tad viņus ir viegli ievest vienotas mākslīgas formas rāmjos. Turpretim tie likumi, kuŗi izriet no cilvēku gribas, tikpat nepadodas mākslīgiem noteikumiem, kā arī cilvēku jēdzieni, un šie likumi ne tikai bieži grozījās, bet ne visur paliek līdzīgi." Lai atklāt tiesību būtību, šo „smalkāko jurisprudences daļu, ir sevišķi jānodarbojas ar šo uzdevumu, atšķiŗot to no citiem praktiskiem jurisprudences uzdevumiem.[26]) Cik ari grūti nebūtu atrast tiesību būtību un atklāt cilvēku tiesību viengabalaino izpausmi un jēdzienu Grocijs tomēr iziet no tiesību vienības postulata. Bet šo vienību viņš atrada tīri praktiski, ņemot vienīgi starptautisko tiesību nozarē, jo šīs tiesības darbojas ari starp ienaidniekiem kaŗa laikā (salīdz. augstāk). Tā tad Grocijs ar savu „De jure belli", ar savu starptautisko tiesību pētīšanu, līdz ar to ir ari pētījis tiesību būtību, kā smalkāko tiesību zinātņu uzdevumu.

Šo būtību Grocijs uztver drīzāk kā taisnību, kuŗas uzdevums būtu dalīt labumus starp sabiedrības locekļiem. Gaŗāmejot Grocijs gan runā par tiesībām kā tikumīgu personas īpašību[27]) (qualitas moralis) valdīt vai darīt kaut ko likumīgā veidā. Bet tuvāk pie šī jautājuma psiholoģiskas pētīšanas autors neapstājas un pāriet uz pazīstamo viduslaikos pieņemto Aristoteļa taisnības dalīšanu divās kategorijās: 1) sadaļojošā (distributivā), kuŗa rīkojas pēc ģeometriskas proporcijas, un 2) izlīdzinošā jeb izpildošā, kuŗa rīkojas pēc aritmetiskas pro-

---

[25]) Priekšvārds, § 30. Salīdz. H. Kelsen, Hautprobleme d. Staatsrechtslehre, I Kap.

[26]) Priekšvārds, §§ 31, 32.

[27]) „De jure..." I grām. I nod. § IV.

porcijas. „Pēdējā taisnība atšķiras no distributivās netikai ar šo abu proporciju lietošanu, bet ar pašu lietu, ar kuŗu šī taisnība rīkojas.“ Tamdēļ sabiedrisks kontrakts tiek pildīts ar to proporciju piemērošanu, kuŗas iziet uz izlīdzināšanu, līdzīgi tam, kā publiskiem amatiem ir jāsadalās pēc vienkāršas (aritmetiskās) proporcijas, ja ir tikai viens, kuŗš ir spējīgs tādam amatam,[28]) t. i. attiecībā uz sabiedriskām, bet ne privatām lietām dažreiz jāpiemēro aritmetiskā proporcija, ko parasti pielieto tikai privatām lietām. Uz to pašu tiek virzīts ari tālākais aizrādījums: „Tikpat maz saskan ar patiesību ari tas, ka atributivā taisnība attiecas uz sabiedriskām lietām, bet izpildošā taisnība uz katra lietām atsevišķi.“[29])

No pievestā mēs redzam, cik Grocijs bija jūtīgs pret formaliem pārlabojumiem; viss tas būtu bijis, varbūt, pietiekoši pamatots, ja viņš būtu devis noteiktas un pilnīgas atbildes uz galveniem jautājumiem, jautājumiem par tiesībām un morali. Par nožēlošanu viņš ari šeit seko Aristotelim.

Jau no Grocija priekšvārda mēs varējām iegūt iespaidu, ka meklējumos pēc tiesībām viņš vērš savu skatu pie dabas, pilnīgi eliminējot Dieva ideju. Taisnība ir profesoram Novgorodcevam, kad viņš sakarā ar Grociju saka: „Viņa nozīme pastāv pamatu likšanā dabisko tiesību atšķiršanai no teoloģijas, un racionalistiskās metodes ievešana šinī laukā. Tomēr ari šinī ziņā viņam bija savi priekšgājēji protestantu rakstnieku Oldendorna, Hemminga un Vinklera personās.“[30]) Jāatzīmē, ka šeit racionalisms noveda Grociju pie Dieva, kā tiesību iekšējā pirmavota, noliegšanas sevišķas iedvesmes formā.[31])

Pamatjēdzienos, uz kuŗiem Grocijs dibina savu tiesību iz-

---

[28]) Grocijs, turpat, tas pats §.

[29]) Ibidem, I grām. I nod. § 8, 3.

[30]) Raksts „Dabiskās tiesības“ Brokhauza-Efrona vārdnīcā.

[31]) Nav zaudējis interesi tas fakts, ka XV. gadu simteņa angļu jurists Džons Forteskjū atzīmēja tikai 3 tiesību avotus: dabas likumus, ierašas un rakstītos likumus. „Šinī avotu uzskaitījumā, saka M. M. Kovaļevskis, mēs ievērojam dievišķo likumu iztrūkšanu“ — „от прямого народоправства.“ 257. lpp. — Tā tad jau Forteskjū iedomājās dabiskās tiesības bez Dieva teoloģiska piejaukuma.

pratni, ietilpst arī intuitivā tiesību[32]) izpratne, kas viņu piespiež paplašināt tiesību jēdzienu tālu aiz oficiali-pozitiviem izpratnes rāmjiem un pat sajaukt to ar morali, — šeit rodas viņa tiesību, kā „morales īpašības" jēdziens; tālāk — galējā, pozitivā tiesību izpratne, kas viņam diktēja likumīgo tiesību rubriku. Šeit jau ietilpst arī Dievs, bet gan likumdevēja realistikā, un vienā vietā pat žīdu likumdevēja lomā.[33]) Likumīgo tiesību sastāvā ietilpst kā dabiskās (jus naturale), tā arī patvaļīgās (jus voluntarium) tiesības, kuŗas rada kā Dievs, tā arī cilvēki. Cilvēku dabiskās tiesības sadalās uz jus gentium, ko pieņēmušas visas tautas, un jus civile, kas pieņemtas tikai vienas tautas apjomā.

Šī klasifikacija, izteikta schemā, pieņem tādu veidu, ka divi pirmie locekļi (I un II) varēs atkrist bez kāda liela zaudējuma Grocija tiesiskai doktrinai (skat. zemāk schemu). Patiesībā pirmam apakšveidam nav teoretiskas nozīmes. Zem „tiesības negatīvā nozīmē" var noraidīt jebkuŗu zinātnes nozīmi, jo tas nav vairāk kā diezgan tipiska definitio per idem. Nav liela nozīme arī šo tiesību tālākai sadalīšanai uz jus rectorium — valdošām tiesībām, kas pieņemtas uz vienlīdzību pamata sabiedrībā (piem., karaļi un pavalstnieki), un jus aequatorium — uz nevienlīdzību dibinātā sabiedrībā (piem., brāļi, sabiedrotie u. t. t.[34]) Tiesību sajaukšana ar morali izteicas otra apakšveida definējumā; šeit viņš saka: „Tiesības — tās ir personībai piemītoša morales īpašība, būt un valdīt pār kaut ko, vai arī rīkoties tiesiskā veidā.[35]) Bez tam šī pati tiesību sajaukšana ar morali izteicas arī likumīgās tiesībās, kad Grocijs viņās saredz „tiesības kā tikumīgas izturēšanās virzienu", kas spiež uz saprāta atzītu darbību. Saprātīgi rīkoties spiež arī likums[36]) un, tā tad, raksta priekšā vienīgi vispārēju taisnību. Nav ne-

---

[32]) Intuitivas tiesības šeit ir domātas L. Petražicka teorijas uztvērumā. Intuitivas tiesības pēc šās teorijas ir tās, kuŗu pārdzīvojumu intelektuelā sastāvā trūkst priekšstati par autoritativi-normativiem faktiem, tanī laikā, kad pozitivām tiesībām tādas atsaukšanās uz normativiem faktiem (likumiem, ieradumiem u. t. t.) ir.

[33]) Ibidem, I grām. I nod. § 15.

[34]) Ibidem, I grām. I nod. § 3.

[35]) Ibidem, I grām. I nod. § 4, tāpat arī § 5—8.

[36]) Ibidem, I grām. I nod. § 9.

kāda iespēja atkāpties no minētiem uzskatiem šinī etikas kamolā, kas iekšēji nav nodalīts un kuŗu noteic vienīgi biedrošanās vajadzības. Tanī pat laikā kā tiesības, tā tikumību („tikumīgas izturēšanās virzienu") saprot šeit kā personas tiesiskas izturēšanās imperativu; uz to pašu it kā no valsts noteiktu personu jāattiecina ari tiesību kā tikumīgas īpašības izpratne. Tādā veidā šeit gan saskatāmi dabisko tiesību doktrinai raksturīgi individualisma simptomi.

Tiesības.

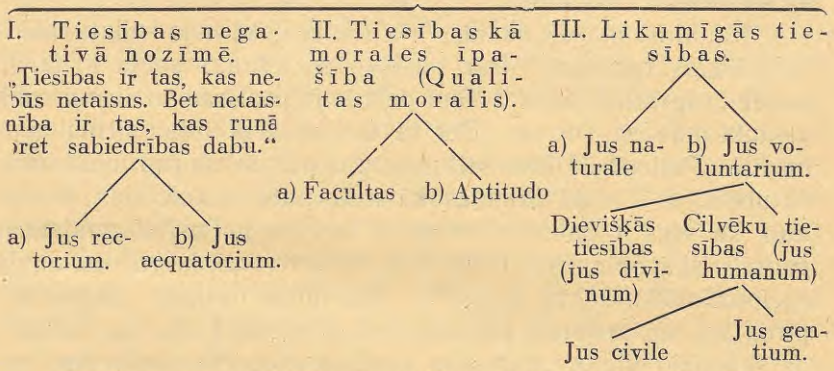

Tādam pat analizēšanas veidam, lai atrastu Grocija tiesiskās domāšanas raksturu, jāpadod ari viņa dabisko tiesību koncepcija.

Hugo Grocijs sekojošā veidā noteic dabiskās tiesības. „Dabiskās tiesības ir tiesiskā saprāta priekšraksts, kas norāda, ka jebkuŗai darbībai, pateicoties viņas sakrišanai vai nesakrišanai ar saprātīgas sabiedrības dabu, piemīt moralisks negods vai moraliska nepieciešamība, un tā tad šādu darbību aizliedz vai pavēl Dievs — dabas radītājs."[37])

Šī definicija jāapskata ļoti uzmanīgi. Mums liekas, ka rezultatā paliks pilnīgi attīstītas dabiski-tiesiskās mācības iespaids, kas nokratījusi no sevis viduslaiku teoloģiskā ietērpa

[37]) Ibidem, I. grām. I. nod. § 10. Pievedam skaidrības labad oriģinalu: „Jus naturale est dictatum rectae rationis, indicans actui alicui, ex ejus convenientia aut disconvenientia cum ipsa natura rationali ac sociali, inesse moralem turpitudinem aut necessitatem moralem, ac consequenter ab auctorae naturae, Deo talem actum aut vetari aut praecipi".

važas. Vispirms šī definicija piesātināta ar intuitivi-tiesisku, un pie tam individuali-intuitivu garu. Šis gars izpaužas pilnīgi skaidri iekš tam, ka dabisko tiesību sakne guļ katrā cilvēkā, viņa „taisnā saprātā" — par tik dabiskās tiesības ari ne ar ko neatgādina viduslaiku „relativās dabiskās tiesības", viņa nemeklē ārēju normativo faktu autoritati. Tādēļ šeit ietverts intuitivai tiesiskai izpratnei raksturīgais pozitivi-tiesisko pavēļu masštabs, pēc viņu sakrišanas vai nesakrišanas ar saprāta tiesībām. Tam, ko pavēl Dievs kā likumdevējs, nav nekā kopēja ar dabiskām tiesībām.

Tālāk, ne mazāk skaidrs ir Grocija doktrinas spilgti-racionalistiskais raksturs. Par tiesisko spriešanas spēju kriteriju noder „saprātīgā daba". Šinī definicijā pret racionalismu runā atsaukšanās uz Dievu. Bet tā tas izliekas tikai pirmā acumirklī. Patiesībā Dievs šeit nosaukts par dabas radītāju (autor naturae), t. i. viņš uzstājas kā autoritate, pateicoties vienīgi tam, ka viņš ir dabas sinonims. Tas jau patiesībā gandrīz ir panteistiskā Spinozas „Deus sive natura", vai, ja gribiet, angļu racionalistisko sektu dievs.[38]) Šis mūsu uzskats pamatojas pirmkārt, uz augstāk pievesto priekšvārda § 11, un, otrkārt, uz sekojošo vietu: „dabiskās tiesības ir negrozāmas tanī nozīmē, ka viņas nevar grozīt pats Dievs, jo cik neizmērojami ari nebūtu Dieva spēks un vara, tomēr var teikt, ka ir dažas tādas lietas, uz kuŗām šis Dieva spēks nevar izpausties."[39]) Kā Dievs nevar pataisīt, lai 2 reiz 2 nebūtu 4, tāpat viņš nevar pārgrozīt tās lietas, kuŗu raksturs kļūst skaidrs jau pie pašas viņu apzīmēšanas. Pie šīm lietām, acīmredzot, attiecas dabisko tiesību tiesiskās „aksiomas".

Pilnīgi skaidrs, ka sakarā ar Grocija tiesisko pārliecību intuitivitati un racionalismu stāv apgalvojums par viņu negrozāmību. Negrozāmība pie Grocija rodas sevišķi kategoriksā veidā tādēļ, ka šeit savienojas divas darbības: pirmkārt, visādi tiesiski, sevišķi intuitivi- un dabiski-tiesiski pārdzīvojumi savienojas ar mūžības, negrozāmības pierakstīšanu dažiem stā-

---

[38]) Salīdz. angļu tautisko dabiski-tiesisko kustību.

[39]) Grocijs, I grām. I nod. § 10,5.

vokļiem.[40]) Otrkārt, šinī pašā virzienā darbojas ari lielā skaitļa loģiskais likums (ja šeit var piemērot statistisku terminu): jo stāvoklis ir vecāks, jo viņš ir negrozāmāks; par cik tas kļūst negrozāmāks, par tik — patiesāks. Šī dabisko tiesību pamatu negrozāmība, kas sākusies jau sen pirms Grocija, pādzīvo viņu par vairākiem gadu simteņiem un paliek negrozāma vēl XVIII. gadu simteņa beigās Francijā, kā literaturā, tā ari dažās politiskās un konstitucionalās deklaracijās. Šis negrozāmības racionalisms pārvērtās citā tekošā — dialektikas filozofijā, sākot no Hegeļa laikiem, bet tiesībās — „mainošās" dabiskās tiesības („wechselndes Naturrecht") skaidri un noteikti izvirzīja vienīgi Štamlers, un neatkarīgi no viņa iemiesots profesora Petražicka „tiesību politikā". Tādēļ ir pilnīgi saprotams, ka Grocijs vēl tikko topošā gadu simteņa racionalisma miglainā blāzmā deklarēja dabiski-tiesisko pamatprincipu negrozāmību. Sakarā ar to viņš tālāk taisa diezgan interesantu piezīmi. Gadās, ka dažreiz darbības, ko iztirzā dabiskās tiesības, iegūst zināmu grozīguma veidu; „patiesībā mainās nevis dabas tiesības, kas paliek negrozāmas, bet gan vienīgi priekšmets, pateicoties kuŗam dabiskās tiesības kaut ko noteic, un kas pacieš pārgrozības. Piemēram: ja kreditors atsvabina mani no parāda, neskatoties uz to, ka viņš no manis nekā nav saņēmis, tad es vairs neesmu spiests maksāt. Šeit nav noticis tas, ka dabiskās tiesības būtu apstājušās pavēlēt man maksāt savu parādu, bet vienīgi tas, ko es biju parādā, tagad beidzis būt par parādu."[41])

Tālāk var pacelties jautājums par to, kādās attiecībās pie Grocija atrodas dabiskās tiesības ar tikumību. Atliek tikai uzstādīt sev šo jautājumu, lai tūlīt atbildētu, ka šeit nav tieša norobežojuma. Izņemot sacīto attiecībā uz autora pilnīgu tiesību sajaukšanu ar morali, Grocijs ari dabisko tiesību definicijā ienes morales kriteriju (turpitudo et necessitas moralis).

Paraleli dabisko tiesību pamatprincipu negrozāmībai laika ziņā atrodas pilnīgi saprotams[42]) apgalvojums, ka dabiskām tie-

---

[40]) Salīdz. L. Petražickis „Tiesību teorija" 509. u. t. lpp.
[41]) Grocijs, I. grām. I. nod. § 10,6.
[42]) Salīdz. L. Petražicki, Op. cit. 509. lpp.

sībām piemīt izplatības maksimums un vispārēja no vietas neatkarīga nozīme. Bet šeit Grocijam piekrīt tas gods atmest pilnīgi nefilozofisko domu par dabisko tiesību izplatīšanos ari uz dzīvniekiem, kuŗa savā laikā pastāvēja vēl Romā un romiešu doktrinā. Tā bija tikai projekcija un tiesisko pārdzīvojumu mistiskās autoritates izcelšanās. Aiz šī iemesla Grocijs raksta sekojošo: „Kas attiecas uz grāmatās izvedamo romiešu likumu starpību, tad viens ir tas negrozāmais likums, kas kopējs cilvēkiem un kustoņiem un ko šaurākā nozīmē sauc par dabas tiesībām, bet otrs, — kas attiecas vienīgi uz cilvēkiem un ko visbiežāk dēvē par starptautiskām tiesībām. Šai starpībai, es saku, nav nekādas nozīmes.“[43]) Tālāk, kā parasti, atrodami citati no Cicerona, Laktancija un Polibija, kas rāda, ka dzīvnieki nezin tiesību un taisnības būtību. Bez tam, izejot no Grocija vispārējā racionalisma, mēs varam jau ar priori iedomāties, ka viņš nepielaida tiesisku pārdzīvojumu pastāvēšanu tur, kur nav „taisnā saprāta“. Un, tiešām: „Ja nesaprātīgiem dzīvniekiem pieraksta taisnības sajūtu, tad to izdara bez patiesas saprašanas vienīgi tāpēc, ka pie viņiem (dzīvniekiem) saskatāma zināma saprāta pazīme. Bet pārējā daļā uz dabiskām tiesībām pavisam neattiecas tas, vai kaut kāda darbība, sakarā ar kuŗu šādas tiesības dod likumus, būs mums kopēja ar citām dzīvām būtnēm, piemēram, bērnu audzināšana, vai šāda darbība piederēs vienīgi mums, piemēram, dievkalpošana.“[44])

Grocijam, iztirzājot savu racionalo izpratni par dabiskām tiesībām, vajaga dot mums tās pazīmes, pēc kuŗām viņš attiecinās „vienu vai otru lietu uz dabiskām tiesībām“. Šo veidu ir divi.

Pirmais veids ir tas, kad „pierāda lietas sakrišanu vai nesakrišanu ar veselīgo un uz sabiedrību tiecošos saprātu; otrs veids — kad taisa slēdzienu, ja ne gluži ar bezkļūdainu ticamību, tomēr ar labi pamatotu varbūtību, ka ar dabiskām tiesībām saskaņojams viss tas, ko ievēro visi, vai vismaz tikumīgākās tautas. Jo vispārīga dar-

[43]) Grocijs, I. grām. I. nod. § 11, 1
[44]) Ibidem, I. grām. I. nod. § 11, 2.

bība prasa vispārējus cēloņus vai izcelšanos. Bet izrādās, ka diezin vai šis tautu vispārējais uzskats izceļas no kāda cita cēloņa, kā vienīgi no tās izjūtas, ko mēs saucam par vispārīgu izjūtu (sensus communis).“[45]) Tā paša paragrafa otrā nodalījumā Grocijs pieved autorativus apstiprinājumus no Heraklita, Aristoteļa un it īpaši Cicerona, kurš saka: „visu tautu saskaņa vienā lietā jāciena kā dabas tiesības.“[46]) Ja mēs pacentīsimies tikt pie skaidrības attiecībā uz šiem diviem pazīšanas kriterijiem, tad redzēsim, ka pirmā — racionalistiskā pazīme ietilpināta jau Grocija dabisko tiesību definicijā. Otram kriterijam piemīt jau empirisks raksturs, cenšoties praksē pārbaudīt to, kas izriet no cilvēka saprāta. Varētu domāt, ka otrs kriterijs, kas empiriski pārbauda pirmā kriterija slēdzienus, pilnīgi to apgāž. Patiesībā viņi pie Grocija sadzīvo mierīgi un viens otru atbalsta. Vispāri, atitecībā uz otro kriteriju autors ir pietiekoši uzmanīgs, lai pārbaudītu un apstiprinātu savas individuali intuitivās dabiskās tiesības izejot no v i s u t a u t u tiesiskās pārliecības. Viņš pēc savas etiskās gaumes izraugās vienīgi tikumīgākās tautas, jo pretējā gadījumā kā dabiskās tiesības, tā arī (kas sevišķi svarīgi) viņa starptautiskās tiesības nevarētu realizēties. Konstatējot faktu par tādu mežonīgu tautu eksistēšanu, kuŗas novirzās no dabisko tiesību pamatprincipiem, Grocijam nav nekas pretim nostādīt tādus cilvēkus sava veida color insaniae ēnā. Citējot Andronius'a Rhodius'a vārdus, viņš saka: „Cilvēkiem, kuŗi apdāvināti ar taisnu un veselīgu saprātu, tas, ko sauc par dabas tiesībām, paliek negrozāms. Bet ja tās izliekas citādas cilvēkiem ar slimīgu un ačgārnu izpratni, tad tas lietu negroza.“

Otram kriterijam ir sevišķi svarīga nozīme tādēļ, ka dabiskām tiesībām pēc Grocija uzskatiem vienmēr jāizriet no visu tautu vispāratzīto normu uzbūves. Grocija mācībā atkārtojas tas, ko mēs jau ievērojām Judejas, Grieķijas un Romas dabiski-tiesiskās mācībās, un proti: e m p i r i s k i j u s n a t u r a l e i z c ē l u s i e s u z j u s g e n t i u m p a m a t i e m, iepazīstoties un saduŗoties ar citām tautām. Šeit tālu ne pēdējā

[45]) Ibidem, I. grām. I. nod. § 12, 1. Retinājums mans.
[46]) Ibidem, I. grām. I. nod. § 12, 2.

loma piekritusi autora dzimtenes — Holandes stāvoklim XVII. gadu simtenī.

Ja par dabiskām tiesībām būs tās tiesības, ko ievēro visas tautas, tad kur šeit ir atšķirība no starptautiskām tiesībām. Liekas, ka šī robeža kļūst ļoti nepastāvīga, vai vienkārši šķietama. Un tas nebūt nav nedibināti. Sadalīdams likumīgās tiesības dabiskās un patvaļīgās tiesības (skat. schemu), viņš šīs pēdējās savukārt sadala cilvēku un dievišķās tiesībās,[47]) no kurām pirmās sastādās no civiltiesībām, kas darbojas noteiktās valsts robežās, un starptautiskām tiesībām. Attiecībā uz pēdējām Grocijs raksta: „Tālāk izplatītās tiesības ir starptautiskās tiesības, t. i. tādas, kas iegūst savu saistošo spēku, pateicoties visu vai daudzu tautu gribai.“[48]) Šī definicija no loģiskā viedokļa ir viens vienīgs konfuzs, jo tā pamudina uz starptautisko tiesību sajaukšanu ar dabiskām tiesībām, kuras, izejot no otra kriterija, sameklējamas tādā pat ceļā. Nepalīdz ari piemetinājums „d a u d z u tautu“, jo analogs piemetinājums bija ari šeit. Grocijs saka: „Es pielieku vārdu „daudzu“ jo nav pilnīgi nevienas tiesības, izņemot dabiskās, — kuras dažreiz n o s a u c ari par starptautiskām, kopējām visām tautām.“

Pirmais piemērs, ar kuru Grocijs ilustrē savus kriterijus par kaut kā attiecināšanu uz dabiskām tiesībām, ir jautājums par to, „vai ir taisnīgi vest karu“. Šim jautājumam veltīta visa otrā nodaļa.

Atbalstīdamies uz Ciceronu, Grocijs norāda, ka pastāv dabas pamatprincipi, kuŗus nosauc par pirmatnējiem, un vēlākie dabas priekšmeti (consequentia), kuŗiem būtu dodama priekšroka pret pirmiem.[49]) „Par dabas pirmatnējiem pamatiem (prima naturae) Cicerons nosauc to, pēc kā dzīvnieks, kad viņš tikko piedzimis, pret sevi vienmēr ir labvēlīgs un noskaņots mīlēt savu stāvokli un visu to, kas noder šāda stāvokļa uzturēšanai... tādēļ pirmais un atzīstamākais pienākums ir,

---

[47]) Ibidem, I. grām. I. nod. § 13.
[48]) Ibidem, I. grām. I. nod. § 14, 1.
[49]) Ibidem, I. grām. II. nod. § 1.

lai katrs uzturētu sevi tādā stāvoklī, kādā to nostādījusi daba."[50])

Miesīgas pašuzturēšanās nepieciešamībai piekrīt pats saprāts, kādēļ ari tas ir dabisko tiesību pamatlikums. Interesanti, ka ari Loks uzskatīja pašuzturēšanu par dabisko tiesību pamatlikumu. Pārliecinoties katru reizi, ka minētā parādība saskan ar pirmiem pamatprincipiem, mums jānoteic saprāta attiecība pret to, un, ja tāda attiecība būs pozitiva, mums tas netikai jāpieņem, bet visiem līdzekļiem jācenšas realizēt.[51])

„Starp dabas pirmām vai pamatlietām nav nekas tāds, kas nosodītu karu, bet, taisni otrādi, viss viņam simpatizē. Jo kara gala mērķis taisni ir dzīves un sabiedrības locekļu pasargāšana, tāpat ari dzīvei noderīgu lietu uzturēšana un iegūšana. Viss tas lieliski saskan ar šiem dabas pamatprincipiem. Līdzīgā kārtā nerunā tiem pretim ari varas lietošana, ja lietu aizsardzības labad uz to spiež nepieciešamība, jo katram dzīvniekam daba devusi pietiekoši daudz spēka, lai tas varētu aizsargāties un sev palīdzēt."[52])

Viss tas pierāda, ka varas pielietošana no saprātīgas dabas viedokļa nebūs netaisnība. Sekojošais iztirzājums pierāda, ka tam piekrīt ari sabiedriskā daba.[53])

„Kas attiecas," raksta Grocijs, „uz taisnu vai veselīgu saprātu un sabiedrības dabu, ko mēs ievērojam otrām un galvenām kārtām, tad tā (sabiedrības daba) neizslēdz jebkuru varu, bet vienīgi sabiedrībai pretīgu, t. i. tādu, kas apdraud otra tiesības. Sabiedrības mērķis taču ir, lai katrs ar visu kopīgu palīdzību un solidaritati uzturētu sevi pilnā drošībā, kam, kā viegli saprotams, būs vieta ari tad, ja ari īpašuma instituts nebūtu ievests."[54]) „Tādēļ visu paredzēt un sevi nodrošināt nerunās pret sabiedrības dabu, ja tikai caur to netiek iznīcinātas cita tiesības. Protams, vara, kas neapvaino svešas tiesības,

---

[50]) Ibidem, I. grām. II. nod. § 1, 1.
[51]) Ibidem, I. grām. II. nod § 1, 2.
[52]) Ibidem, I. grām. II. nod. § 1, 4.
[53]) Grocijs gandrīz nemanīti dabas izprašanā ienes divas nokrāsas: saprāta — tīri racionalistisku un sabiedrisko — drīzāk jau tiesiski-politisko.
[54]) Ibidem, I. grām. II. nod. § 1, 5.

nebūt nav nelikumīga.[55]) Kopdzīves aizsargāšana stāv saskaņā ar dabu, un tā kā sabiedrības mērķis ir pasargāt ikvienam viņam piederošo, t. i. veselību, brīvību un īpašumu, tad ari Grocijs miera labad aizstāv kara briesmas.

Nobeidzot saprāta apskatīšanu, Grocijs pāriet uz otru kriteriju — vēsturi. Šeit, starp citu, viņš pieved svētos rakstus, no kuriem redzams, ka Dievs pats atļāvis Izraeļa bērniem vest karus.[56]) No visiem pievestiem pierādījumiem autors nāk pie slēdziena, ka „dabiskās tiesības, kuras var nosaukt ari par starptautiskām tiesībām, ne visus karus nosoda.“[57])

No dabiskām tiesībām Grocijs pāriet uz patvaļīgām tiesībām (skat. schemu), vai, kā mēs teiktu, uz pozitivām tiesībām. „Ka ari patvaļīgās starptautiskās tiesības (jus voluntarium) nenosoda kara tiesības, rāda mums vēsture, tāpat ari visu tautu likumi un ierašas.“[58]) Mazliet sarežģītāks ir jautājums par dievišķo patvaļīgo tiesību izturēšanos pret karu. Tas sarežģījas vēl sevišķi tādēļ, ka šeit nav iespējama atsaukšanās uz to, ka ja reiz dabiskās tiesības pielaiž karu, tad Dievs nevar to grozīt. Tāda atsaukšanās būtu pareiza tikai attiecībā uz tādām parādībām, ko aizliedz vai pavēl dabiskās tiesības, bet ne tādām, ko dabiskās tiesības tikai pielaiž. Attiecībā uz pēdējām iespējami aizliegumi un pavēles, tādēļ ka tās patiesībā nepieder pie dabas tiesībām, bet stāv ārpus tām.“[59])

Parasti pierādījumus „pro“ pieved no vecās derības, bet lieta paliek komplicētāka, ja minētā jautājumā griežas pie jaunās derības. Šinī vietā Grocijs, iztulkojot evaņģelisko tikumību no Holandes utilitarisma viedokļa, vairāk par „dziļi mācīta teologa, ievērojama jurista un solida filozofa“ īpašībām atklāj savu veselīga politiķa talantu.[60]) Viņā izteicas XVII. gadu simteņa

---

[55]) Ibidem, I. grām. II. nod. § 1, 6.
[56]) Ibidem, I. grām. II. nod. § 2.
[57]) Ibidem, I. grām. II. nod. § 4, 1. No šī ievadteikuma mēs redzam, cik patiesībā Grocijam vāja un nenoteikta bija dabisko un starptautisko tiesību izšķirība. Retinājums mans.
[58]) Ibidem, I. grām. II. nod. § 4, 2.
[59]) Ibidem, I. grām. II. nod. § 5.
[60]) Tomazija atestacija. Skat. Ibidem, Vorrede Thomasii, 42. lpp.

holandietis, priekš kuŗa atsacīties no „kaŗa tiesībām" nozīmētu izdarīt politisku pašnāvību.

Lai sekojošie iztirzājumi noder par ilustraciju, kādā mērā tikumības noteikumiem socialās nepieciešamības dēļ jādod priekšroka vēlamām tiesībām. Vispirms Grocijs saka, ka pilnīgi nepareizs ir uzskats, it kā visumā evaņģelijs, izņemot ticības un sakramentu noteikumus, sakrīt ar dabiskām tiesībām.[61]) Tā jau patiesībā ir tieša un droša viduslaiku dabisko tiesību doktrinas noliegšana, priekš kuŗas līdzīga sakrišana bija aksioma, kas neprasīja nekādus pierādījumus.

„Es labprāt atzīstu," saka Grocijs, „ka evaņģelijā mums nekas nav pavēlēts, kas nesaturētu sevī dabisko (lasi: „dabiskitiesisko") pieņemamību. Bet es nekādējādi neredzu, kādēļ man jāatzīst, ka Kristus likumi mani saista ne vairāk, kā dabas tiesības uzliek mums kaut kādus pienākumus. Nevar pietiekoši nobrīnīties, ka tie, kas turas pie citādiem uzskatiem, tik neatlaidīgi cenšas pierādīt, ka tas, ko aizliedz evaņģelijs, nebūtu pieļaujams ari no dabisko tiesību viedokļa. Piemēram, konkubinats ... šķiršanās un daudzsievība. Tiesa, viss tas ir tādas lietas, par kuŗām jau pats saprāts mums saka, ka cienīgāki būtu no tā atturēties ... Bet kas iedrošināsies teikt, ka mums pēc dabas jādara tas, ko prasa kristīgās ticības likumi, un proti, ka vienam otra dēļ jāpadodas nāves briesmām (Jāņa ev. III, 16)."[62])

Sekojošā paragrafā Grocijs pieved vienpadsmit uz svētiem rakstiem un „praktisku saprātu" uzbūvētus pierādījumus. Lai noskaidrotu Grocija apcerējuma gaitu, pievedīsim šeit pēc mūsu domām raksturīgākos pierādījumus. Pirmais: „Kad žīdu kareivji prasīja Jānim Kristītājam, kā viņiem izbēgt no Dieva dusmām, viņš tiem nelika pamest kaŗu — ko tam vajadzēja darīt, ja tas atbilstu Dieva gribai, — bet viņš tiem pavēlēja at-

---

[61]) Ibidem, I. grām. II. nod. § 6, 2.

[62]) Ibidem, I. grām. II. nod. § 6, 2. Pastrīpotie vārdi — un ari viss citats — pietiekošā mērā norāda ne tikai uz viduslaiku doktrinas noliegšanu, bet ari uz vēlēšanos pārnest dabiskās tiesības citā laukā.

mest netaisnas krāpšanas un varmācības un apmierināties ar savu algu". Ne mazāk raksturīgs priekš Grocija „praktiskā saprāta" ir arī otrs (ceturtais) pierādījums, kas runā pret to iespējamību, it kā Jēzus būtu aizliedzis nāves sodu. Ja Kristus domas šinī ziņā būtu bijušas ievest tādu kārtību, par kuŗu agrāk pat nedzirdēja, tad viņš bez kādām šaubām būtu aizrādījis visskaidrākiem un sevišķiem vārdiem, lai neviens nenotiesātu cilvēku uz nāvi, un būtu aizliedzis nēsāt ieročus. Bet to... nekur nevar izlobīt: jo tas, kas šinī ziņā tiek pievests, ir vai nu pārāk vispārīgs, vai arī neskaidrs. Bet taisnība un vispārējais saprāts mums māca, ka vispārējus vārdus vajaga ne tikai sašaurināt, un apšaubāmos — saprātīgi izskaidrot, bet līdz zināmai pakāpei vajadzīgs attālināties no radniecības un vārdu parastās lietošanas, lai izbēgtu no tās nozīmes, kas nes līdz vislielākos apgrūtinājumus."[63])

Tikpat veikli tiek tulkotas arī tās evaņģelija vietas, kuŗas pilnīgi skaidri un nepārprotami runā par kaŗu. Tur, kur nepalīdz viltus, uzstājas vienkārši ar nepareiziem apgalvojumiem. Attiecībā uz to ir tikai viens piemērs. „Tas, ko saka apustulis Pēteris, „kas pacels šķēpu, no šķēpa arī kritīs", neattiecas uz kaŗu, kādu viņu parasti saprot, bet gan patiesībā uz kaŗu vai privatu personu strīdu."[64]) Acīmredzot, grūti bija savienot un samierināt Holandes iekaŗošanas politiku ar evaņģelija pazemības etiku. Šī politika labprāt atzīst, ka evaņģelija likumā sludināta mīlestības lielākā daļa,[65]) bet tomēr tā zem „tuvākā" nekādējādi nevar saprast cilvēku vispāri, bet tikai un vienīgi savu tautieti.

Tālāk apskatīsim pie Grocija ikkatrā dabiski-tiesiskā doktrinā diezgan svarīgo jautājumu par pavalstnieku vai pilsoņu tiesībām pretoties valdībai, jautājumu, kas ieguvis savu svinīgo atzīšanu divās pirmās Francijas revolucionarās konstitucijās — 3. septembŗa konstitucijas 2. paragrafā un 1793. gada

---

[63]) Ibidem, II. grām. II. nod. § 7.

[64]) Cik taisni pie Grocija nepietiekoši pamatota šāda starptautiska pretimstādīšana divu privatu personu sadursmei, pierāda tas, ka viņam kaŗš iztur pilnīgu analoģiju ar pašaizsardzību. — Skat. II. grām. I. nod. § 3, 5 etc.

[65]) Ibidem, I. grām. II. nod. § 8, 10.

24. junija konstitucijas 11. paragrafā. Pie Grocija šis jautājums, kam jau bija sava bagāta vēsture tiranu slepkavību teorijā, ieguva nepilnīgu un nosacīti-negatīvu atrisinājumu.

Pretošanās tiesību neaprobežotu atzīšanu mēs atrodam pie Grocija tur, kur iet runa par augstāko varu dabiskām tiesībām pretimrunājošiem rīkojumiem: „Visi taisnie un godīgie cilvēki ir vienis prātis par to, ka ja suverens kņazs pavēlēs kaut ko tādu, kas būtu pretrunā ar dabiskām tiesībām vai Dieva baušļiem, tad nevienam nav pienākums to izpildīt.“[66]) Tālāk Grocijs ienes zināmus ierobežojumus. „Dabiskā veidā[67]) visiem un katram piemīt tiesības pretoties, lai tādā kārtā izbēgtu no tās netaisnības, kādu citi tam grib nodarīt, kā mēs jau agrāk minējām. Bet tā kā civilā sabiedrība dibinās ar nolūku uzturēt mieru, valsts tūdaļ iegūst lielākas tiesības pār mums un mūsu mantu, par cik tas minētam mērķim nepieciešams. Tādēļ valsts var aizliegt tādas vispārējas pretošanās tiesības miera un krietnas kārtības labad. Nedrīkst šaubīties par to, ka tā bija valsts griba, jo citādi viņa nevar sasniegt savu mērķi. Cik lielā mērā tādas pretošanās tiesības bez izšķirības būtu pasargātas aiz visiem, tad jau tā būtu vairs ne civilā sabiedrība, bet tikai atšķirts pūlis.“[68]) Bet pati šī pretošanās tiesību ierobežošana nebūt vēl nav tiranijas atjaunošana. Nav jāaizmirst, ka pati sabiedrība rodas uz atsevišķu cilvēku līguma pamata; valsts, kas tādā veidā sastādās, „iegūst lielākas tiesības pār mums.“ Katra atsevišķa personība nodod šai valstij ari savas pretošanās tiesības, kādas tai piederēja dabiskā stāvoklī. Un viss tas bija tāpēc, ka valstij bija ari griba un mērķis sasniegt stingru kārtību. Tā ari ir tā „katra locekļa visu viņa tiesību pilnīga atsavināšana par labu visai sabiedrībai (communauté), par kuŗu vēlākā laikā runā Russō, tāpat ari Spinoza. Tikai Grocijs neizdarīja to skaidro ierunu, kādu vēlākā laikā izdarīja Loks, piebilzdams, ka tauta pasarga aiz seviš pretošanās dabiskās pamattiesības. Grocijs, apstiprinādams tās valsts suverenitati, kas izgājusi no dabiskā stā-

---

66) Ibidem, I. grām. IV. nod. § 1.
67) Jāsaprot: „Dabiskā stāvoklī“.
68) Ibidem, I. grām. IV. nod. § 2.

vokļa, neaizrādīja, kas notiek ar tām pretošanās tiesībām, kādas neapšaubāmi pieder cilvēkam dabiskā stāvoklī. Šī neskaidrība un viņa sistemas nenoslēgtība deva iespēju vēlākā laikā Russō ironiski atzīmēt: „Pēc Grocija ir apšaubāmi, kas kuŗam pieder: vai cilvēku dzimums simtiem ļaužu, vai šie simti ļaužu cilvēku dzimumam; un liekas, ka visā šai savā grāmatā Grocijs nosveŗas par labu pirmām domām.“[69])

Ja augstāk mēs aizrādījām uz nepietiekoši kategorisku Grocija paziņojumu, ka neviens nav saistīts izpildīt dabiskām tiesībām pretējas pavēles, kas tomēr runā par „pasivām“ pretošanās tiesībām, tad citā vietā šīs tiesības jau drīzāk tiek noliegtas. Sakarā ar jautājumu par padotām varām Grocijs raksta: „Ir cilvēki, kuŗi apgalvo, ka pienākums padoties valstij attiecas tikai uz privatām personām, bet ne padotām varām, „kuŗām it kā būtu tiesības nostāties pretim tiem, kuŗu rokās atrodas suverenitate vai augstākā valdīšana“.“[70]) Bet Grocijs domā, ka „attiecībā uz priekšniekiem, — tie ir (padotās varas) tikai privatas personas“, gribēdams ar to acīmredzot teikt, ka viņiem kā privatām personām jāpadodas bēz vārda runas. Bez tam padotībai karalim jābūt neaprobežotākai par padotību no viņa ieceltām varām.[71])

Mēs, liekas, pietiekošā mērā esam atklājuši Grocija doktrinas kā veselas sistemas nenoslēgtību. Šeit ir ļoti daudz materiala, kas pieņemts tikai uz ticību, bez kādas pārbaudīšanas. Bet pozitivas celtniecības laukā Grocijs viss drīzāk atrodas iespējamības, bet ne realizēšanas sferā. Un to pietiekošā mērā saprata Kristians Tomazijs, kuŗš vienā no sava priekšvārda, kas nosaukts „Dieva parādība izlieto Grociju kā ieroci dabisko tiesību atjaunošanai“, paragrafiem runā ļoti smalki un pareizi par Grociju kā domātāju, kas atrodas uz divu laikmetu robežas: „Tas, kuŗam jāliek sākums... nedrīkstētu būt ne scholastiķis, ne mistiķis, bet tomēr viņam jāpazīst scholastiķi

[69]) „Sabiedriskais līgums“ I. grām. II. nod. Tālākie Russō pārmetumi Grocijam atrodas „Contrat social“ II. grām. II. nodaļā, kur autors aizstāv uzskatus, ka Grocijs atņem tautai visas viņas tiesības, ari pretošanās tiesības.

[70]) Grocijs, I. grām. IV. nod. § 6.

[71]) Ibidem.

un jāsaprot viņu mācības nesavienojamība. Viņam jau vajadzēja izjust (pie sevis) scholastiķu vajāšanu un tanī pašā laikā tikt pamudinātam no citiem zinātniekiem, kuŗi nav scholastiķi, uzsākt tādu darbu, lai no vienas puses uzmanīgi apietos ar scholastiķu morali, lai nesakarsētu viņu dusmas pret saprātīgo morāli, bet no otras puses lai pārāk nebaidītos no viņu naida... Tas ari bija nesalīdzināmais Hugo Grocijs, kuŗš nevarēja būt pietiekoši slavēts."

Jau XVIII. gadu simteņa sākumā Grocija dabiski-tiesisko doktrinu nepieņēma citādi, kā tikai kā jaunu ceļu rādītāju.[72]) Tomazijs galveno nelaimi tiesiskās etikas iztrūkšanā saskata izglītības trūkumā un filozofijas sajaukšanā ar teoloģiju, pret ko cīnījies ari Spinoza.[73]) Tomazijs saka „cilvēks sajauc dabisko gaismu ar pārdabisko, saprātu ar dievišķo iedvesmi, dabu ar labdarību, un tādā kārtā sajauc katru atzīšanu, patiesu mācību nosauc un vajā kā maldīšanos, bet maldīšanos nostāda patiesas mācības lomā."[74]) Patieso dabisko tiesību apstrādāšanas nozīmē, pēc Tomazija domām, neko nav devusi nedz antiskā pasaule — Grieķija un Roma — nedz ari viduslaiki. Grieķijā domātāji vispirms nodarbojās ar morali un laba un ļauna atzīšanu, viņi neatraisījās no pamatmaldiem — sajaukt filozofiju ar teoloģiju. Beidzot ari Aristotelis neizstrādāja mācību par labdarīgas dzīves līdzekļiem saprātīgu padomu un likumu ceļā. Ne labāk tā lieta stāvēja ar romiešu un viduslaiku juristiem, kuŗi atbalstījās uz romiešu jurisprudenci. „Tiesa, saka Tomazijs, iekš Corpus juris, kas nonācis juristu rokās, uzrakstītas labas lietas par dabiskām tiesībām, bet viss tas atnesa maz labuma jauno universitatu profesoriem-juristiem. Jo, pirmkārt, romiešu juristi nerunāja par to detalēs, bet tikai no laika līdz laikam iztirzājot romiešu tiesības, viņi aizskāra ari dabiskās un starptautiskās tiesības, un tādā veidā iekš Corpus juris nav pietiekošu norādījumu par to, kā atšķirt dabas tiesības no romiešu tiesībām atsevišķi. Otrkārt, ari paši juristi

---

[72]) Skat. Vorrede Thomasii, 43. lpp.
[73]) Salīdz. „Teoloģiski-politisko traktatu", 30. lpp. vācu tulkojumā, Reclam'a izd.
[74]) Vorrede Thomasii, 4. lpp.

runāja dažādi, un Corpus juris bija sastādīts no šiem nesaskanošiem uzskatiem."[75])

Ne mazāk saprotams, ka ari viduslaikos dabisko tiesību stāvoklis ir bijis apdraudēts. Scholastiķi, apspiezdami veselo saprātu, ielaidās nevajadzīgās spekulacijās. Būdami nejēgas kā dabas zinību, tā ari tikumības zinātnes laukā, katoļu baznīcas pārstāvji ne pa soli nepavirzīja uz priekšu dabas tiesības.[76]) Pievezdams dabisko tiesību attīstību sakarībā ar personības un saprāta stāvokli, Tomazijs pielaiž, ka ar reformaciju lietas stāvoklim vajadzēja pārgrozīties, kam par labu sevišķi strādāja Reichlins un Roterdamas Erasms. Bet theologia polemica starp evaņģelistiem un katoļiem un evaņģelistiem savā starpā vēl arvien aizturēja dabiskās un pārdabiskās pasaules izšķiršanu.[77]) Tādēļ nav brīnums, ka XVII. gadu simtenī, kad parādījās Grocijs, mācības stāvoklis par tiesībām vispāri un dabiskām tiesībām atsevišķi bija bez izejas. „Katoļu skolotāji zem nosaukuma „de justitia et jure" mācīja visa tā sajaukumu, ko bija pieņēmis pāvests un garīdzniecība, — dabisko, starptautisko, Mozus, ebreju, grieķu, romiešu. ķeizaru un pāvesta tiesību sajaukumu."[78])

Mēs tādēļ redzam, kādu lielu lomu savu vairāk izglītoto piekritēju acīs spēlēja lielais holandietis de Groots. Viņš bija zinātnes atsvabinātājs no viduslaiku autiem, tas bija dabiskās pasaules un dabisko tiesību atjaunotājs. Augstāk mēs jau pārliecinājāmies, ka Grocijs vēl tālu nebija atsvabinājies no viduslaiku domāšanas formām un mudžekļiem. Tautas dabisko tiesību perspektives viņam bija pilnīgi neskaidras, kritika daudzās vietās nav netikai kā novesta līdz galam, bet pat vispār nav izvesta. Bet par to personības intuitivās tiesības, kas radījušas valsti un piesātinātas ar „taisnu saprātu", bija spilgti parādītas. Tādēļ patiess ir profesors Novgorodcevs, kad viņš runā par Grociju: „no tā laika dabiski-tiesiskā doktrina iezīmējas ar to individualismu, kas sastāda viņa atšķirošās pa-

[75]) Vorrede Thomasii, 29. lpp.
[76]) Vorrede Thomasii, 15. lpp.
[77]) Vorrede Thomasii, 37.—38. lpp.
[78]) Vorrede Thomasii, 40. lpp.

zīmes jaunā laikā un ko daudzi pieņēma par pašu viņas būtību."[79])

Šis individualisms, kas spilgti izteicas pie Grocija, un pēc tam atspoguļojas pie Pufendorfa, Loka, Russō un citiem tiesiskas valsts sludinātājiem, pārskata visus tiesiskos institutus, viņus kritiski iztirzā un sadala. Viņš savos psiholoģiski-neizbēgamos centienos pēc „taisnīgo tiesību" pozitivacijas, galu galā, novedīs pie tautas cēlo deklaraciju sasmelšanas, „kuŗa pārliecināta par to, ka cilvēku ciešanu vienīgie iemesli ir cilvēka dabisko tiesību aizmiršana un nonicināšana."[80])

M. Lazersons.

---

[79]) P. Novgorodceva raksts „Dabiskās tiesības" Brokhauza-Efrona enciklopediskā vārdnīcā.

[80]) Skat. Francijas 1793. gada konstitucijas akta ievada vārdus.

Latvijas prokuraturas reorganizacijas problema.

(Turpinājums.)

Saskaņā ar „GVG“ 2. p. spēja ieņemt tiesneša amatu iegūstama tikai izturot divus pārbaudījumus: jānoliek 1) zinātnisks pārbaudījums, nobeidzot trīsgadīgu juridisku studiju gaitu, pie kam puse no šī studiju laika jāpavada kādā no Vācijas augstskolām, un 2) praktisks pārbaudījums, pēc triju gadu praktiskās nodarbošanās tieslietās tiesā, prokuraturā, vai ari advokaturā. Specialās akademiskās juridiskās izglītības cenzs nepieciešams tikai prokuraturas amatpersonām, kas nodarbojas pie „Landgericht'iem“ un augstākās tiesās.

Zemākais prokuraturas funkcionars sastopams jau pie „Amtsgericht'a“, „Amtsanwalt'a“ personā; „Landgericht'os“ identiski mūsu iecirkņa prokurora biedriem darbojas „Staatsanwaltschaftsräte“ (vai „Staatsanwaltschaftliche Dezernente“) „Oberstaatsanwalt'a“ vadībā. „Oberlandesgericht'os“ prokuraturu vada „Generalstaatsanwalt's“ ar saviem palīgiem, bet pie augstākās valsts tiesas — „Reichgericht“ — prokuraturas darbus pārzin „Oberreichsanwalt“ ar vairākiem viņam padotiem „Reichsanwälte“ („GVG“ 142. p.). Kas zīmējas uz „Amtsanwalt'u“ (kādu amatpersonu Latvijas prokuratura nepazīst), tad pēdējo kadrs parasti komplektējas no nejuristiem — izdienējušiem tiesu un prokuraturas kancelejas ierēdņiem u. c. Par viņu komplektēšanu mēs tuvākas ziņas, attiecībā uz Prūsijas teritoriju, varam atrast ieskatoties tā saucamā „Ausführungsgesetz zum Deutschen Gerichtsverfassungsgesetz vom 24. April 1878“ (saīsināti „AG“), ar kuŗu „GVG“ ieveda Prūsijā. No pēdējā noteikumiem redzams, ka „Amtsanwalt'a“ funkcijas var izpildīt 1) prokuraturas pilntiesīgi pārstāvji („Staatsanwälte“), 2) tiesamatu kandidati („Referendare u. Assessore“) un ari 3) vietējās pašvaldības galva „ex officio“, ja šai pašvaldībai uzticēta ari policejisko pienākumu veikšana, vai ari pašvaldības spe-

ciali šim uzdevumam izvēlēts pārstāvis („AG“ 63. un 64[1]. p. p.). Šādā ceļā izraudzītais „Amtsanwalt's“ pēc savām spējām ari veic kriminalvajāšanas un apsūdzības uzturēšanas pienākumus „Amtsgericht'ā“.

Vācijas tiesu iekārta prokuraturas amatpersonas dēvē viscaur par ierēdņiem — „nichtrichterliche Beamte“, tādējādi tās noteikti atšķirdama no tiesnešiem („AG“ 61. p.). Vācu prokuratura uzbūvēta uz stingri ieturētiem birokratiskās iekārtas, devolucijas (jaunākā atvietošana ar vecāko amatā), substitucijas (vienas amatpersonas atvietošana ar otru uz priekšniecības norādījuma) un hierarchiskās padotības principiem.

Pats „GVG“ gan atrod par vajadzīgu deklarēt prokuraturas amatpersonu neatkarības stāvokli no tiesas, nostādot tos uz līdztiesības līmeņa, bet reizē ar to pastrīpo, ka prokuraturas amatpersonas nevar pildīt tiesnešu pienākumus nedz ari uzraudzīt to dienestu („GVG“ 150.—151. p. p.).

Tiktāl viņas iekārta pamatprincipos ne ar ko īpatnēju no mūsu prokuraturas organizacijas neatšķiras. Un tomēr divējādā ziņā mēs viņas strukturā atrodam iezīmes, kas vācu prokuraturai piedod citādu dienesta stāvokli, nekā mūsējai: 1) pie prokuraturas dienestpersonu iecelšanas amatā un 2) pie viņu atcelšanas no amata.

Runājot par iecelšanas kārtību jāatzīmē, ka pats tiesu iekārtas likums („GVG“) visas valsts mērogā šo jautājumu, kā attieecībā uz prokuraturu tā ari uz tiesnešiem, paredz, zīmējoties vienīgi uz „Reichsgericht'a“ tiesnešiem un prokuroriem. Saskaņā ar „GVG“ 125. un 149. p. p. abu kategoriju amatpersonas pie valsts tiesas uz valsts padomes („Reichsrat“) priekšstādījumu iecel amatā valsts prezidents ar tieslietu ministra kontrasignaciju. Valsts prezidents nav saistīts iecelt taisni tos kandidatus, ko viņam stāda priekšā valsts padome, bet nevar minētos amatos iecelt personas, kuŗu kandidaturas valsts padome nav priekšā cēlusi. Citu tieslietu resora amatpersonu iecelšanas kārtību nosaka attiecīgās federalzemes likumdošana.

Prokuraturas amatpersonas formalās iecelšanas kārtības ziņā pilnīgi pielīdzinātas tiesnešiem. Turpretī Vācijas „Ge-

richtsverfassungsgesetz", dēvēdams prokurorus visur par ierēdņiem, nedod viņiem tās amata stāvokļa garantijas, kā tiesnešiem. Pēdējiem garantēta pilnīga neatkarība savu pienākumu pildīšanā, padodot tos tikai likuma prasībām („GVG" 1. p.), viņi amatā ieceļami uz visu mūžu un viņu atcelšana no amata, pārcelšana citā dienesta vietā un atvaļināšana no dienesta (pensionēšana) iespējama tikai uz tiesas sprieduma pamata un likuma paredzētā kārtībā („GVG" 7. un 8. p.). Pēdējos pēckara gados likumdevējs Vācijā atradis par vajadzīgu ari tiesnešiem noteikt maksimalu vecuma robežu, pēc kuŗas sasniegšanas tiem jāizstājas no dienesta. Kopš 1925. gada šāda robeža valsts tiesas locekļiem noteikta uz 68, bet Prūsijas pārējiem tiesnešiem, kopš 1924. g., uz 65 gadiem. Prokuraturas amatpersonām šāda vecuma robeža stabilizējas tāpat uz 65 gadiem. Minētās tiesnešu dienesta stāvokļa garantijas bez tam uzņemtas ari Vācijas valsts 1919. g. satversmē, nodaļā par „jurisdikciju" (102.—108. p. p.).

Visu šo garantiju gan trūkst vācu prokuraturas amatpersonām, bet toties iespēja tās atcelt no amata nosacīta ar obligatorisku to nodošanu disciplinārai tiesāšanai pie likumā paredzētiem pārējiem blakus noteikumiem. Saskaņā ar likuma noteikumiem disciplinarā atbildība draud tām amatpersonām (2. p.), kas pārkāpušas pienākumus, ko tiem uzliek viņu amats, vai ari, kas caur savu rīcību un uzvešanos dienestā vai ārpus tā izrādījušās par nepiemērotām tam cieņas un uzticamības stāvoklim, ko viņu amats prasa. Uzliekamie sodi sadalās kārtības sodos un atcelšanā, resp. atlaišanā no amata. Pēdējā var notikt tikai formalās disciplinarās tiesāšanas rezultatā. Šādā gadījumā likums prasa iepriekšēju rakstisku izmeklēšanu par notikumu, kuŗas rezultati tiek mutiskā tiesāšanas kārtībā pārbaudīti disciplinarās tiesas priekšā. Ar atcelšanu no amata likums expressis verbis saprot ari pārcelšanu citā līdzīgā amatā citā dienesta vietā (pazeminot algas pakāpes un neatlīdzinot pārcelšanās izdevumus). Kas zīmējas uz pārcelšanu citā līdzīgā amatā ar līdzīgu atalgojumu un pārcelšanās izdevumu atlīdzināšanu kā ari pilnīgu atvaļināšanu no dienesta garīgu un miesīgu defektu dēļ, atstājot, paturot pienākošos

pensiju, tad šādu soļu speršana pret prokuroriem rezervēta pārvaldības kārtībā ministru kabinetam.

Šāds ir galvenos vilcienos Vācijas, resp. Prūsijas, prokuraturas stāvoklis no tiesu iekārtas viedokļa.

Pārejot uz viņas stāvokli vācu akuzatoriskā kriminalā tiesāšanas kārtībā no tīri procesualā viedokļa, īsos vārdos jāatzīmē, ka tai pieder apsūdzības celšanas monopoltiesības visās publiskā kārtā vajājamās lietās (sk. spēkā esošās 1877. g. „Strafprozessordnung" — SPO 152. p.). Minētās lietās vācu prokuraturai šī viņas funkcija jāveic obligatoriski, neatkarīgi no sūdzības, visos attiecīgos gadījumos (legalitates princips; SPO 152. p. 2. d.); tikai pārkāpumu un mazsvarīgu noziegumu lietās kā ari nodarījumu kopības gadījumos, kad nav izredžu panākt smagākā soda uzlikšanu par jau tiesājamam agrāk piespriesto, kriminalvajāšanas uzsākšana ari publiskās lietās atkarājas no prokuraturas ieskata (SPO 153. un 154. p. p.). Bez apsūdzības celšanas tajās no prokuraturas puses tiesa nevar stāties pie viņu caurlūkošanas (SPO 151. p.).

Tikai likumā uzskaitītos gadījumos apsūdzību ceļ ari citas personas: noteiktās privatsūdzības lietās (SPO 374. p.) — cietušais, un nodarījumu lietās pret valsts ienākumiem un mantu — ja prokuratura atteikusies tādās apsūdzību celt — attiecīgās fiskalās pārvaldes (SPO 424. p.).

Pēdējā gadījumā tomēr prokuratura drīkst lietas vešanu pārņemt savā ziņā ikkatrā laikā, bet neatkarīgi no tā t i e s a s izmeklēšanā prokuraturai fiskalo pārvalžu lietās ir obligatoriski jāpiedalās. Ari privatsūdzības lietas virzīšanu prokuratura var ikkatrā laikā, kamēr tā nav galīgi iztiesāta, pārņemt savā ziņā, ja atrod to par vēlamu (SPO 377. p. 2. d.). Vienīgi gadījumā, kad prokuratura atsakās dot tālāku virzienu kādai viņai iesniegtai sūdzībai, cietušais var šādu rīcību pārsūdzēt attiecīgai augstākai prokuraturas amatpersonai un, ja nav mierā ar tās lēmumu, piekritīgam „Oberlandesgericht'am" (vai ari „Reichsgericht'am" viņa piekritības lietās SPO 172. p.). Attiecīgā tiesa, atrazdama sūdzībā un tās materialos pietiekošus norādījumus kriminalvajāšanas uzsākšanai, var to „ad hoc" pozitivi noteikt, kāds lēmums prokuraturu saista (SPO 175. p.).

Tādā gadījumā tiesai jākonstatē pašai sodāmā nodarījuma objektivais sastāvs un tā juridiskā kvalifikacija pozitivās likumdošanas rāmjos. Tālāk lieta iet tad savu parasto ceļu. Tāpat attiecīgā tiesa var uzspiest prokuraturai apsūdzības celšanu ari tiesai izbeigšanai iesniegtajās lietās (SPO 208. p.).

Lai tomēr ierobežotu un apgrūtinātu nepamatotas pārsūdzības no cietušo puses par prokuraturas atteikšanos uzsākt kriminalvajāšanu, likumdevējs devis tiesai tiesību pirms viņa sūdzības caurlūkošanas pieprasīt no cietušā noteiktas drošības naudas iemaksu. Pārsūdzības atraidīšanas gadījumā tiesa tad var šo iemaksāto drošības naudu ieskaitīt valsts ienākumos. Pieprasītās drošības naudas neiemaksas gadījumā pārsūdzība paliek bez caurskatīšanas (SPO 176. un 177. p. p.).

Ja prokuratura kādā lietā cēlusi apsūdzību, tad vācu krim. proc. likums to prokuraturai atļauj ņemt atpakaļ tikai tad, ja nav šādā lietā vēl iesākta iepriekšējā izmeklēšana (kā zināms, tas publiski vajājamās lietās notiek t i k a i uz prokuraturas pieprasījumu), vai līdz kamēr iesniegtam un uz izziņas materialu pamata sastādītam apsūdzības rakstam tiesa nav nolēmusi dot tālāku virzienu. Ari pēc tam, protams, prokuratura var atteikties no tālākas apsūdzības uzturēšanas, tomēr lietas izšķiršana paliek galīgi tiesas rokās (SPO 156. p.). Jāpiebilst, ka pēc vācu kriminalprocesa likuma prasībām iepriekšējā izmeklēšana obligatoriski nepieciešama tikai valsts, kasacijas un zvērinātu tiesu piekritības lietās, kurpretim „Amtsgericht'a" kompetences lietās tāda notiek atkarībā no prokuraturas pieprasījuma un apsūdzētā attiecīgā lūguma (SPO 178. p.).

Vācu prokuraturas akuzatoriskā stāvokļa uzmetums nebūtu pilnīgs, ja mēs neminētu vācu kriminalprocesa radītu apsūdzības blakusturētāja institutu, ko SPO nosauc ari par b l a k u s s ū d z ē t ā j u (Nebenkläger). Pēdējais zināmos šauri tvertos apstākļos, būdams cietušais noteiktas kategorijas lietās, vai zaudējumu atlīdzības pieprasītājs tais vai ari tas sūdzētājs, kuŗa pārsūdzības pēc „Oberlandesgericht's" uzdod prokuraturai kādā lietā uzturēt apsūdzību, var to turēt blakus prokuraturas celtai apsūdzībai. Tādos gadījumos šāds blakussūdzētājs līdzās prokuraturai un ar līdzīgām tiesībām ņem da-

lību lietas iepriekšējā un tiesas izmeklēšanā (SPO 395., 404. p. p.). Tādā pašā stāvoklī paliek ari cietušais tad, kad privatsūdzības kārtībā vajājamā un no viņa paša ierosinātā lietā prokuratura pārņem kriminalās vajāšanas tālākvirzīšanu līdz sprieduma spēkā nākšanai savās rokās (SPO 377. p.).

Beidzot jāpiebilst, ka zināmos neatliekamos gadījumos vācu prokuratura gūst sev palīgu ari „Amtsrichter'a" personā, kuŗam nākas spert visus nozieguma pēdu un vainīgā indiciju apsardzības soļus. Šādā gadījumā „Amtsrichter's, līdz prokuraturas pārstāvja ierašanai, darbojas kā tā saucamais „Notstaatsanwalt", saskaņojot savu provizorisko darbību ar attiecīgiem prokuraturas norādījumiem (SPO 165. un 167. p. p.).

B. Austrijas prokuraturas organu stāvoklis tiesu iekārtas un kriminalprocesualā laukā.

Saskaņā ar tiesu sistemas uzbūvi izveidota ari Austrijas prokuratura: pie katras koleģialas tiesas (SPO 29. p.) pastāv attiecīgās prokuraturas amatpersonas. Zināmā mērā līdzīgi vācu kriminalprocesualai iekārtai Austrijā pie vācu „Amtsgericht'iem" atbilstošām iecirkņa tiesām („Bezirksgericht") pastāv specials prokuraturas pārstāvis. Apsūdzības uzturētāja pienākumus pie šīm tiesām (SPO 448.—450. p. p.) pilda vai nu kārtējā prokuraturas amatpersona, vai ari to uzdod „ad hoc" kārtības vai politiskās policijas ierēdnim, jeb, beidzot, un tas notiek visparastāk, šim nolūkam pie tām iecel īpašus prokuraturas funkcionarus („staatsanwaltschaftliche Funktionäre"). Pēdējie var būt nejuristi; viņi komplektējas jau no policijas dienestpersonām un pēdējos gados, saskaņā ar tieslietu ministrijas dotiem norādījumiem, tieši no aktivā dienesta žandarmerijas (lauku policijas) ierēdņiem. Viņu iecelšana atkarājas no attiecīgās 2. pakāpes tiesas „Oberstaatsanwalt'a", bet viņu darbību vada un uzrauga 1. pakāpes tiesas prokurors. Caur šo funkcionaru rokām iecirkņa tiesās nokļūst prokuraturas prasības par kriminalvajāšanas celšanu visās publiskā kārtā vajājamās lie-

tās. Dienesta stāvokļa ziņā šāds prokuraturas funkcionārs pilnīgi padots savam amatā iecēlējam (Oberstaatsanwalt d. Gerichtshofes 2. Instanz), kuŗš ikkatrā laikā to var atcelt no amata, nepaskaidrojot tam īpaši pat šīs atcelšanas iemeslus. Šāds rīkojums par atcelšanu nav ari pārsūdzams.

Pie 1. instances tiesām pastāv „Erster Staatsanwalt", kas lielākās prokuraturās saucas par „leitender erster Staatsanwalt", ar tam padotiem palīgiem „Staatsanwälte-Referente".

Prokuraturas funkcijas pie 2. pakāpes tiesām pilda „Oberstaatsanwalt's" ar saviem vietas izpildītājiem, resp. palīgiem (Oberstaatsanwaltstellvertreter) un beidzot pie augstākās tiesas darbojas „Generalprokurator", kuŗa palīgi dēvējas par „Generalanwälte". (Prokuraturas amatpersonu pakāpju oficialie nosaukumi no jauna sakārtoti 1924. g. 18. VII. likuma par valsts ierēdņu dienesta atalgojumu etc. 49. pantā.)

Prokuraturas amatpersonu iecelšana formali nokārtota uz līdzīgiem pamatiem un piekrīt tiem pašiem organiem kā tiesnešu. 1. pakāpes tiesu prokurora palīgus (Staatsanwälte-Referente) amatā iecel tieslietu ministrs, līdzīgi šo tiesu locekļiem. Turpretī pārējās augstākas prokuraturas amatpersonas, sākot ar 1. pakāpes tiesu prokuroru, un visus pārējus tiesnešus iecel republikas prezidents pēc valsts kanclera tam iesniegtiem priekšstādījumiem.

Austrijas prokuraturas amatpersonu dienesta attiecības paredz vispārējs 1914. g. 25. janvaŗa likums par civildienestu (Die Dienstpragmatik). Tā p. p. minētā likuma 93. p. tieši paredz, ka atcelšana no amata var notikt tikai disciplinarās sodīšanas kārtībā, pie kam to var darīt tikai kompetentā disciplinarā tiesa.*)

Tā tad ari Austrijā (līdzīgi Vācijai) prokuraturas amatpersonu stabilitati amatā var satricināt tikai viņu nodošana disciplinarai tiesāšanai. Pēdējās nosacījumi, saskaņā ar 1914. g. 25. janvaŗa likuma 100. un 181. p. p., tuvāk paredzēti specialā Austrijas tieslietministra tā paša gada 2. februarī izdotā rīkojumā par disciplinarās tiesāšanas kārtību pret ierēdņiem, kas nesastāv tiesnešu amatos (nichtrichterliche Beamte).

*) Sk. Dr. Sankowsky, Die Dienstpragmatik, Wien, 1929.

Pēc minētā rīkojuma 19.—36. p. p. prokuraturai pastāv pašai sava disciplinarā jurisdikcija: pie katras 2. pakāpes tiesas prokuraturas, kā ari pie ģeneralprokuraturas (Generalprokuratur d. Obersten Gerichtshofes) pastāv tā saucamās disciplinarās komisijas, otrā pārsūdzības instance pie tieslietu ministrijas —disciplinarā virskomisija. Pirmās instances disciplinartiesas iztiesā lietas par visām viņu iestāžu prokuraturas dienestun amatpersonām, izņemot pašus prokuraturas vadītājus, par kuŗiem kā pirmā un vienīgā instance vajadzības gadījumā spriež tikai disciplinarā virskomisija pie tieslietu ministrijas. Šo disciplinaro tiesu sastāvs komplektējas no pieciem locekļiem, no kuŗiem diviem jābūt attiecīgās tiesas locekļiem, bet pārējiem (to starpā ari priekšsēdētājam) tās prokuraturas amatpersonām, pie kuŗas disciplinarā komisija darbojas. Bez tam, pie šādas tiesas viņas sēžu laikā darbojas ari specials disciplinarās tiesas apsūdzības uzturētājs (Disciplinaranwalt). Kas zīmējas uz disciplinarās virskomisijas personalo sastāvu, tad to nozīmē tieslietu ministrs no ministrijas padomniekiem un ierēdņiem.

Pārejot uz Austrijas prokuraturas procesualā stāvokļa apskati, jāatzīmē, ka viņas procesualās darbības reglamentacijas pamatos guļ 1873. g. kriminalprocesa likuma noteikumi un principi. Minētais likums, ko spēkā ieveda 1874. g. 1. janvarī, ir slavenā austriešu jurista G l ā z e r a mūža darbs, kuŗa sagatavošanai veltīts divpadsmit gadu nenogurstošu pūļu.

Austrijas kriminalprocess pilnīgi konsekventi izvedis tiesas lemjošās funkcijas atdalīšanu no prokuraturas kriminalvajāšanas monopoltiesības, tā izveidojot tīri akuzatorisku kriminaltiesāšanas kārtību.

Prokuraturas kriminalvajāšanas funkcija izveidota pēc tīras t. s. oficialmaksimas, t. i. prokuraturai „ex officio" jāvajā katrs noziedzīgs nodarījums, kas neietilpst privatsūdzības lietu skaitā (SPO 34. p.). Tikai tad, ja dažādu iemeslu dēļ (piem. nodarījumu kopības gadījumos) atsevišķas apsūdzības celšana konkretā lietā nevarētu atstāt iespaidu uz soda paaugstināšanu tiesājamam, prokuraturai ļauts atkāpties no šī sava pienākuma pildīšanas, resp. kriminalvajāšanu neuzsākt.

Ka prokuraturai pieder vienīgās tiesības celt publisku ap-

sūdzību, izriet no procesualā pamatnosacījuma, ka katra tiesas vajāšana, resp. izmeklēšanas uzsākšana, iespējama t i k a i uz attiecīgi celtas sūdzības (kā publiskās, tā privatās) pamata. Publiski vajājamās lietās to veic prokuratura, vai zināmos gadījumos pēdējo atvietojošs tā saucamais privatais dalībnieks (Privatbeteiligter), bet privatsūdzības lietās — cietušais. Publiskā kārtā celtu apsūdzību, ārpus likuma paredzētās procesualās kārtības, var izbeigt tikai valsts prezidents (agrāk ķeizars), kam arī dota tiesība norīkot, lai atsevišķā gadījumā prokuratura atturētos pavisam to celt (SPO. 2. p.). Citādi prokuratura pilnīgi pārvalda apsūdzības tālākvirzīšanu, un šai ziņā nostādīta neatkarīgi no tiesas iespaida, kuŗa, prokuratorai atsakoties no apsūdzības uzturēšanas lietā, nevar to piespiest apsūdzību uzturēt.

Cik patstāvīgs šajā ziņā ir prokuraturas stāvoklis, redzams no tā, ka tikai pēc likuma pilnvarotā apsūdzības cēlēja ierosinājuma izmeklēšanas tiesnesis stājas pie iepriekšējās izmeklēšanas un pie tam (prokuraturas) uzdevuma robežās (SPO. 90.—92. p. p.). Iepriekšējā izmeklēšana obligatoriska tikai lietās, kas piekrīt zvērinātu tiesām, un ko ved pret prombūtnē esošām personām. Pārējās lietās tās uzsākšana atkarājas no prokuraturas pieprasījuma. Tāpat prokuratura ir pilnvarota ikkuŗā laikā, pārliecinoties par uzsāktās kriminalvajāšanas bezsekmību, atteikties no apsūdzības tālākās uzturēšanas; tā sekas ir: ja lieta atrodas iepriekšējā izmeklēšanā — tās noslēgšana (SPO 109. p.); ja lieta ar apsūdzības rakstu nonākusi tiesā, dabūjot arī tālāku virzienu, — lietas izbeigšana tiesas padomdevēja kamerās (SPO 227), bet ja prokurors uzturēto apsūdzību lietā atsauc pašā lietas caurlūkošanas laikā tiesas sēdē — apsūdzības izbeigšana, uz šā apstākļa pamata attaisnojot tiesājamo (SPO 259. p.).

Kas zīmējas uz celtās apsūdzības noraidīšanu no tiesas, resp. lietas izbeigšanu bez tās caurlūkošanas tiesas sēdē, tad šāds stāvoklis var iestāties tikai tad, ja tiesājamais celtu pret prokuraturas sastādīto apsūdzību savus iebildumus, un 2. pakāpes tiesa tos atzītu par dibinātiem, ciktāl to likums pielaiž (SPO 213. p.).

Lai tomēr, ievērojot prokuraturas brīvās monopoltiesības celt apsūdzību kādā lietā vai no tās atteikties, neciestu kaut ari netieši cietušā intereses, likumdevējs paredzējis iespēju tam pašam uzņemties zināmos gadījumos apsūdzības varas funkcijas lietā. Tā radās īpatnējais privatdalībnieka (Privatbeteiligter) instituts.

Privatdalībnieks var uzņemties publiskā kārtā ceļamās apsūdzības uzturēšanu un tālākvirzīšanu: 1) ja viņš uzskatāms par cietušo lietā, un 2) ja prokuratura nav devusi galīgu tālāku virzienu cietušā sūdzībai, neuzturot apsūdzību. Tādā gadījumā uz apelacijas tiesas (tikai zināmos gadījumos) 1. pakāpes tiesas padomdevēju kameras pozitivi izšķirtās cietušā sūdzības pamata par šādu prokuraturas rīcību, cietušais top par privatdalībnieku lietā un iegūst visas parta procesualās tiesības lietā, sākot ar iepriekšējās izmeklēšanas periodu un beidzot ar tiesas izmeklēšanu un partu disputu (SPO 48. p.). Jāpiebilst, ka prokuratura lietā, kurā tā atteikusies uzturēt apsūdzību, ja to tālāk ved privatdalībnieks, var ikkurā laikā pārņemt kriminalvajāšanu atpakaļ savās rokās (SPO 49. p.). Tāpat ari privatsūdzības rakstura lietās prokuratura var, ja to atrod par vēlamu, gan tikai uz cietušā lūgumu, uzņemties privatsūdzētāja pienākumus, stājoties pilnīgi tā vietā (SPO 46. p.).

Citādi prokuratura, aizstāvība un privatdalībnieks bauda lietā, visas tās gaitas laikā, no iepriekšējās izmeklēšanas sākot (analogi vācu kriminalprocesa noteikumiem) līdzīgas partu tiesības (SPO 46.—47. un 97. p. p.).

Šī Austrijas prokuraturas organizacija ir noderējusi par teicamu atdarinājuma paraugu pēckara radušos jauno valstu analogiem institutiem.

Austrijas paraugu izmantoja ari Polija, izvedot savu 1928. g. reformu vienotā jauna kriminalprocesa likuma kodificētai izstrādāšanai.

C. Polijas prokuraturas dienesta stāvoklis un akuzatoriskā kriminalā tiesāšana.

Novērtējot Polijas kriminalprocesualās reformas jaunievedumus, jau pirmos vārdos jāpiemin tas apstāklis, ka poļu likum-

devējs nav ļāvies valdzināties no agrāko zemeskungu atstāto tiesību mantojuma kriminalā procesa sferā, bet droši gājis savu gaitu, meklēdams un razdams sev jaunus ceļus, piemērotus jaunās valsts dzīves apstākļiem. Nav jāaizmirst, ka Polijai, radot sev visai valstij vienotu kodificētu kriminalprocesa likumu, bij jāveic lielām grūtībām saistīts darbs, sakausējot vienkopus līdz tam tur piemērotas trejādas kriminalās tiesāšanas kārtības: Rietumpolijā (bij. vācu Poznaņas, Pomorjes un Augšsilezijas austrumu provincēs) — vācu 1877. g. Strafprozessordnung, Dienvidpolijā (bij. Austrijas Galicijas daļā) — austriešu 1873. g. kriminalprocesa likums un pārējā Polijā — krievu 1864. g. tāds pats likums. Bez tam, no paša sākuma bij jāizšķiras, kuŗas sistemas principiem to pamatos būtu jādod priekšrocība, kam, bez šaubām, bija svarīga nozīme visā jaunās kriminalprocesualās reformas gaitā. Šai virzienā sacentās galvenām kārtām divējādu virzienu pretēji uzskati: krievu procesa aizstāvji sīvi cīnījās ar austriešu „Strafprozessordnung" piekritējiem. Iznākums bija tas, ka jaunais Polijas kriminalprocesa likums ir austriešu parauga mīkstināts tips, kuŗā no krievu un vācu kriminalprocesa pārņemts samērā maz. Tā radās šis kriminalprocesualais kodeks, kuŗš stājās spēkā 1929. g. 1. julijā.

Jāsaka, ka Polijas likumdevējam lielā mērā ari izdevies izveidot dzīves vajadzībām piemērotu kriminalprocesu. Saskaņā ar to nokārtots ari poļu prokuraturas dienesta stāvoklis, piepaturot tās uzbūvē krievu tiesu iekārtas pamatvilcienus, padarot to no tiesas neatkarīgu akuzatoriskās varas monopolnesēju, ar brīvām pašnoteikšanas tiesībām šīs varas izmantošanas ziņā. Bez tam, poļu prokuraturai piešķirtas dažādas citas procesā ietvertas tālu ejošas tiesības.

Polijas tiesu un prokuraturas organu iekārta noteikta ar 1928. g. 6. februaŗa likumu („Pravo o ustroju sadow powszechnych", saīsināti „U. S. P.").

Pie visām tiesu iestādēm darbojas ari attiecīgas prokuraturas pārstāvības, izņemot pils tiesas (zemākās pakāpes tiesa). Pie apgabaltiesas pastāv „prokurors ar saviem palīgiem; tāpat ari pie apelacijas tiesām, kur gan, kā prokurora biedrus, mēs

redzam tikai viceprokurorus. Beidzot pie augstākās tiesas pastāv pirmais prokurators, prokuratori un viceprokuratori. Prokuraturas augstākais šefs ir tieslietu ministrs. Pie pēdējā pastāv vēl speciala prokuraturas personala uzraudzības iestāde, kuŗas pienākums ir izpildīt ministra uzdevumus par prokuraturas vadību un tās darbības regulēšanu.

Runājot par poļu prokuraturas iekšējo iekārtu un dienesta noteikumiem, galvenā vērība jāpiegriež šai ziņā principialām normām, ko atrodam 1928. g. „Pravo o ustroju sadow powszechnych" VI. nodaļā par „prokuraturas pienākumiem (Urzedy prokuratorskie).

Šeit „USP" deklarē, vispirms, visām Eiropas prokuratūrām kopējus momentus ari Polijas prokuraturas izbūvē, pieturoties pie hierarchiskās padotības, devolucijas un substitucijas principiem (231. un 234. p. p.). Šos deklarējumus tuvāk iztirzā galvenām kārtām tieslietu ministra 1929. g. 25. junija rīkojums, ar kuŗu noteikta darbvedības iekārta apelacijas un apgabaltiesu prokuraturās. Saskaņā ar šī rīkojuma 18. p. poļu prokuratura ir vienveidīga no tiesām neatkarīga vienība. Prokuroriem aizliegts būt politiskās partijās (28. p.). Prokuraturas, kā valsts varas organa, vispārējie uzdevumi aptveŗ uzraudzību pār likumības ievērošanu un sodāmu nodarījumu vajāšanu. Prokuraturai pienākas ari uzraudzīt tiesu darbību, lai sargātu valsts publiskās intereses un tādu jurisdiktivu kārtību ieturēšanu, kas atbilst likumu garam un kriminalvajāšanas prasījumiem. Ja prokurors šai ziņā ierauga tiesas darbībā trūkumus un nolaidības, kuŗus nevar novērst pārsūdzības ceļā, tad viņš par novēroto paziņo tiesas vadībai vai ari iesniedz ziņas par to savai priekšniecībai. Kas zīmējas uz prokuraturas amatpersonu iecelšanas kārtību, tad tā visumā saskan ar bij. Krievijas kārtību: prokuroru biedrus „podprokuratorus" pie apgabaltiesām iecel amatā tieslietu ministrs; apgabaltiesu un apelacijas tiesu viceprokuratorus (kas atbilst mūsu kameras prokurora biedriem) — republikas prezidents uz tieslietu ministra priekšstādījuma pamata, bet visas pārējās prokuraturas augstākās amatpersonas — tāpat republikas prezidents uz tieslietu ministra iesnieguma pamata,

ja pēdējam savu piekrišanu devis arī ministru kabinets. Ari atļauju ieņemt kādus blakus amatus dod: 1) visām prokuraturas amatpersonām, sākot ar apelacijas tiesas prokuroru un augstāk — tieslietu ministrs, bet pārējiem prokuroriem — apelacijas tiesas prokurors.

Pārejot uz apsūdzības uzturēšanas institutu pilstiesās, jāatzīmē, ka (pretēji vācu un austriešu procesualai iekārtai) pie pēdējām nepastāv speciali prokuraturas pārstāvji. Apsūdzības uzturēšanu var uzņemties vai kārtējie prokuraturas pārstāvji, vai ari šim nolūkam prokuraturas pilnvarotas policijas vai citas administratīvā resora amatpersonas.

Tiesu amatpersonu, to starpā ari prokuraturas, kadrus papildina ar tā saucamiem tiesu aplikantiem, kurus iecel apelacijas tiesas priekšsēdētājs. Nepieciešami priekšnoteikumi tam ir: Polijas pavalstniecība, poļu valodas prašana, 25 gadu vecuma sasniegšana, nevainojama uzvešanās un kādas Polijas augstskolas juridiskās fakultates pilnīga kursa pabeigšana. Pēc 3 gadu praktiska staža veikšanas aplikantam jānoliek pie apelacijas tiesas specialas pārbaudes komisijas (tiesu, prokuraturas un advokaturas pārstāvju sastāvā) pārbaudījums asesora grada iegūšanai (assessor sadowy). Šo pakāpi iegūstot asesors tajā var palikt bez termiņa ierobežojuma, kamēr netiek iecelts kārtējā tiesu amatā.

Kas zīmējas uz prokuroru disciplinaras atbildības institutu, tad tas veidots pēc vispārējā ierēdņu civildienesta likuma (1922. g. 17. II. „ustava o panstwowej służbie cywilnej") noteikumiem, pieturoties vispār pie austriešu disciplinarās tiesāšanas kārtības parauga, kādēļ pie tā sīkāk nepakavēsimies. Var tikai pieminēt, ka ari šeit prokurora atcelšana no amata uzskatāma par disciplinarās tiesāšanas ceļā uzliekamu sodu (USP 130. p.). Šajā paralelē ar austriešu iekārtu saskatāma tikai viena atšķirība, proti: pati prokuraturas disciplinaro tiesu uzbūve. Pretēji Austrijas prokuraturas disciplinaro tiesu strukturai poļu prokuraturai pašai savas disciplinarās jurisdikcijas nav. Viņai jāpadodas vispārējai disciplinarai jurisdikcijai tieslietu resorā. Toties abu instanču disciplinaro tiesu sastāvā (kā apelacijas tiesas disciplinarā kamerā, tā ari tādā pie aug-

stākās valsts tiesas), gadījumos, kad jātiesā prokuraturas amatpersonas, attiecīgā skaita kameras locekļu — tiesnešu vietā jāieiet 1—2 prokuraturas pārstāvjiem (USP 245. p. 2. pkts). Pēdējos šādam gadījumam nozīmē tieslietu ministrs pēc savas izlases katram gadam uz priekšu (USP 245. p. 4. pkts).

Polijas prokuraturas īpatnējais stāvoklis pēc jaunās procesualās reformas spilgtāk parādās taisni kriminalprocesualā laukā. Polijas republikas prezidents ar 1928. g. 19. marta rīkojumu pārvaldes kārtībā izsludinājis jaunu kriminalprocesa likumu, kas visā Polijā spēkā ievests ar 1929. g. 1. juliju. Ar šo jauno tiesāšanas kārtību ari poļu kriminalā jurisdikcijā ievests apsūdzības celšanas princips, kā nepieciešams priekšnoteikums tiesas vajāšanas uzsākšanai (KPK 2. p.). Tāds apsūdzības cēlējs publiskā kārtā vajājamās lietās ir prokuratura, kas šai ziņā darbojas legalitates principa robežās (KPK 53. un 56. p. p.), bet privatsūdzības lietās — cietušais (KPK 60. p.). Tāpat ari prokurors var ikkurā laikā atteikties no kriminalvajāšanas uzsākšanas vai iesāktās turpināšanas, ja neatrod tam pietiekoša pamata. Turpretim, tiesa viņai ar apsūdzību virzītā lietā kriminalvajāšanu (legalitates principu vērā ņemot) var izbeigt tikai tad, ja izrādās, ka nodarījumu kopības pēc dotā lietā tiesājamam nedraudētu augstāks sods par agrāk jau uzlikto, un arī tad tikai ar prokurora, vai cita sūdzības uzturētāja piekrišanu (KPK 4. p.). Iepriekšējas izmeklēšanas laikā tāda atteikšanās ir pietiekošs iemesls izmeklēšanas izbeigšanai no izmeklēšanas tiesneša (KPK 272. p.); ja lieta ienākusi ar noslēgtu izmeklēšanu — prokurors, ja izmeklēšanas tiesnesis vērsis kriminalvajāšanu pret kādu personu lietā, ko prokuratura uzskata par izbeidzamu — nosūta tam izmeklēšanas aktis atpakaļ ar priekšlikumu lietu izbeigt (KPK 277. p.). Šāds priekšlikums kā ari vispār visi prokuraturas tiesiskā rakstura priekšlikumi izmeklēšanas tiesnesim ir saistoši. (KPK 266. p. 2. un 3. pkti). Analogi austriešu SPO ari KPK gadījumam, kad prokuratura atsakās kādā lietā uzturēt no sevis apsūdzību, dod cietušam iespēju turpināt šo funkciju saviem spēkiem, sakarā ar blakussūdzētāja instituta ievešanu. Pēdējā tiesības (kas līdzinās privatsūdzētāja tiesībām) cietušais iegūst, ja 7 dienu

laikā pēc paziņojuma saņemšanas par publiskās apsūdzības izbeigšanu no prokuraturas puses iesniedz attiecīgu sūdzību, resp. lūgumu dēļ viņas atzīšanas par blakus sūdzētāju lietā apelacijas tiesai. Tiesa, caurlūkojusi šo lūgumu un atradusi to par pamatotu, var cietušam minētās tiesības piešķirt (KPK 70.—73. p. p.).

Tomēr prokuroram nav liegts ikbrīdi, ja viņš ieskata, ka publisku interešu sargāšana to prasa, šādā blakussūdzētāja tālāk virzītā lietā kā ari privatsūdzētāja vedamā privatsūdzības lietā, kriminalvajāšanu pārņemt atkal savās rokās. Tādā gadījumā likums toties atļauj abiem sūdzētājiem turpināt līdzās savu apsūdzības atbalstītāju lomu (KPK 69. un 73. p. p.). Tā cietušā personīgās intereses, kas prasītu kriminalvajāšanas turpināšanu viņa lietā, ir iespējami pilnīgā kārtā ievērotas.

Poļu kriminalprocesa likums vispār iepriekšējo izmeklēšanu, kas vedama tikai apbagaltiesu, kā I. instances, piekritības lietās, šķiro obligatoriskā un neobligatoriskā. Obligatoriski tā jāizved lietās par nonāvēšanu, ciktālu tās piekrīt projektētai zvērināto tiesai un lietās, ko ved ar blakussūdzētāja palīdzību (KPK 260. p.). Pārējās lietās iepriekšējā izmeklēšana jāiesāk tikai tad, ja to prasa: prokuratura vai ari persona, pret kuŗu jau būtu iesākta, kriminalvajāšana bez iepriekšējas izmeklēšanas (KPK 261. p.).

Iepriekšējās izmeklēšanas darbus izvest, savācot izziņas stadijā materialus, ar kuŗiem iespējams operēt ari tiesas priekšā, pilnvaroti: 1) prokuratura (kuŗu likums apzīmē par visu izvedamo izziņu virsvadītāju ex officio (KPK 242. p.) un 2) policija, ja tās darbības vietā nav izmeklēšanas tiesneša un kavēšanās uzsākt šādu darbību varētu būt par iemeslu noziegumа pēdu izzušanai (KPK 254.).

Šādā kārtā izvedamiem izmeklēšanas darbiem pieskaitāmi noteiktos gadījumos: aizdomātā nopratināšana (ari zem zvēresta), viņa garīgo spēju pārbaude, liecinieku klaušināšana (pat zem zvēresta) un noziedzīgā nodarījuma pēdu uzņemšana (KPK 251. p.). Šo darbu sekmīgai izvešanai likumdevējs piešķīris prokuraturai un policijai tiesības formali aicināt lieciniekus uz nopratināšanu ar piedraudējumu, ka neierašanās gadījumā ie-

stājas tās pašas sekas kā par neierašanos uz tiesas aicinājumu (KPK. 244. p.). Tā redzams, ka likumdevējs nav atradis par vajadzīgu izziņas materialus vērtēt zemāk par izmeklēšanas tiesneša ievāktiem. Ar to viņš pataupījis tiesai bieži apgrūtinošus ierobežojumus pierādījumu klasifikacijā un izvēlē, taisni otrādi, uzskatīdams, ka tiesai jāatstāj pilnīgi brīvas rokas pierādījumu novērtēšanā. Izmeklēšanas darbus izziņā var izvest (runājot par apgabaltiesas piekritības lietām) ari pilstiesnesis vai izmeklēšanas tiesnesis uz izziņas vadītāja lūgumu. Iepriekšējo izmeklēšanu pilnos apmēros izved attiecīgs izmeklēšanas tiesnesis, vai ari uz prokurora ierosinājumu apgabaltiesas loceklis, kuŗu šim uzdevumam nozīmē tiesas priekšsēdētājs (KPK. 258. p.). KPK vispār vadās no nolūka lietās, kuŗās iepriekšējās izmeklēšanas izvešana nav obligatoriska, pēc iespējas iztikt bez tās, lai uz izziņas ceļā savākto datu pamata prokuratura varētu piekritīgai tiesai iesniegt iztiesājamā lietā sastādīto apsūdzības rakstu (KPK 277. un 281. p. p.). Ar to iespējams panākt visātrāku lietu novirzīšanu iztiesāšanai, pavairojot soda efektu par noziedzīgu nodarījumu un samazinot līdz minimumam ar lietas iepriekšēju noskaidrošanu savienotu pūļu patēriņu un pilsoņu apgrūtināšanu. Lai tomēr, īpaši apcietināto lietās, spraustu maksimalo robežu izziņas ilgumam, likumdevējs noteicis, ka iepriekšējais aizdomātā apcietinājums izziņas laikā un kārtībā nedrīkst turpināties pāri par diviem mēnešiem. Vajadzības gadījumā var uz vienu mēnesi pagarināt maksimalu aizdomātā turēšanu iepriekšējā apcietinājumā izziņas laikā, t. i. pavisam līdz 3 mēnešiem (KPK. 164., 168. un 171. p. p.). Ja turpretim pilstiesnesis vai izmeklēšanas tiesnesis, nopratinājis aizturēto, pretēji prokuraturas vai policijas pieprasījumam, nedod piekrītošu lēmumu viņa paturēšanai apcietinājumā, tad aizturētais nekavējoties jāatsvabina no apcietinājuma izziņas stadijā.

Pa visu iepriekšējas izmeklēšanas laiku prokuraturas pārstāvim dotas tiesības būt klāt pie jebkuŗas izmeklēšanas tiesneša darbības, kurpretim pārējo lietas dalībnieku pielaišana pie tās atkarājas no izmeklēšanas tiesneša ieskata (KPK. 268. p.).

Iztiesāšanai virzāmās lietās prokuratura iesniedz pilnīgu

apsūdzības rakstu ar visiem nepieciešamiem rekvizitiem tikai tajās, kuŗas piekrīt apgabaltiesas kompetencei (KPK 277.—278. p. p.). Turpretim, pilstiesās iesniedzamās lietās var aprobežoties ar vienkāršotu apsūdzības rakstu, kuŗa saturs līdzinās mūsu apsūdzības raksta kvalifikacijas punktam (KPK 280. p.).

Ja lieta līdz ar celtu apsūdzību ienākusi tiesā un dabūjusi savu virzienu, prokurora atteikšanās no apsūdzības tālākās uzturēšanas nevar vairs iespaidot lietas gaitu, jo šāds prokuraturas solis tiesu vairs nesaista (KPK 59. p.). Tas pats sakāms par prokuraturas protesta atsaukšanu no apelacijas tiesas šī protesta caurlūkošanas laikā tiesas sēdē (KPK 482. p.).

Jauns apstāklis, ko ieveda 1928. g. kriminalprocesualais kodeks, ir tas, ka prokuratura, protestējot pret 1. instances spriedumu, var protestu iesniegt apelacijas tiesai ne tikai par ļaunu tiesājamam, bet ari viņam par l a b u (KPK 460. p.). Šādā kārtā iesniegtu protestu prokurors bez apsūdzētā piekrišanas atsaukt nevar (KPK 462. p.).

Jādomā, ka prokuraturai dotā tiesība iesniegt pret tiesas notiesājošo spriedumu protestu par labu notiesātam vedama loģiskā sakarībā ar to prokuraturas iepriekšējo rīcību, atteicoties no celtās apsūdzības pēc lietas ienākšanas tiesā. Tā tad, ja neskatoties uz tādu atteikšanos, tiesa tomēr, iztiesājot lietu, būtu apsūdzēto notiesājusi, likumdevējs, lai līdzsvarotu apsūdzības varas stāvokli šādā lietā pret tiesas ieņemto poziciju, atradis par pareizu, kā izeju no tā, dot prokuraturai protesta tiesības ari pret tiesas notiesājošu spriedumu, par labu notiesātam. Ar šādu soli likumdevējs krasi pastrīpojis, ka viņš prokuraturu pirmā kārtā neuzskata vis tikai par apsūdzības cēlēju un virzītāju, bet par o b j e k t i v ā s likumības sargu (USP 231. p.).

Bet tam ar augšā minēto reformu prokuraturai dotas jaunas tālu ejošas tiesības ari citos jautājumos, kas stāv sakarā ar tiesas piespriesto sodu izpildīšanu. Tā viņai vien piešķirta tiesība lemt par: 1) ieslodzīto pirmstermiņa atsvabināšanu, 2) soda izciešanas sākuma atlikšanu, un 3) izciest uzsākta soda pārtraukšanu uz noteiktu laiku (KPK 541. un 542. p. p.). Šai savā kompetencē prokuratura ir nostādīta pilnīgi neatkarīgā

stāvoklī no tiesas varas. Pārsūdzība par prokuraturas rīcību šai daļā iespējama tikai hierarchiskās padotības virzienā, t. i. augstākai prokuraturas amatpersonai par zemāko.

Polijas 1928. g. kriminalprocesualās reformas ieguvumu objektivi zinātnisks novērtējums, ievērojot viņas pielietošanas īso laika sprīdi, vēl jāatstāj nākotnei.

T. Ūdris.

(Turpmāk beigas.)

Saraksts par Latvijas Republikas laikā no 1. janvaŗa 1920. g. līdz 31. decembrim 1930. g. noslēgtiem un oficiali publicētiem valsts līgumiem sistematiskā kārtībā.*)

Sastādījis Dr. jur. *V. Neumanis.*

(Beigas.)

Saīsinājumi:

L. — Latvija; V. V. — Valdības Vēstnesis; L. kr. — Likumu un valdības rīkojumu krājums, no 1923. g. Likumu un ministru kabineta noteikumu krājums.

IX. Satiksmes līgumi.

1) Dzelzceļu konvencijas.

169. **L. — P.S.R.S.** *26. 2. 21. Rīgā*
Dzelzceļu konvencija.
[Atcelts ar 1925. g. 29. oktobŗa konvenciju; sk. Nr. 172.]

170. **L. — Igaunija.** *28. 7. 21. Rīgā*
Konvencija par tiešo dzelzceļa satiksmi.
[V. V. 1921. Nr. 176. Piezīme: Atcelts ar 1925. g. 29. oktobŗa konvenciju; sk. Nr. 172.]

171. **L. — Lietava.** *23. 9. 21. Kauņā.*
Konvencija par tiešu pasažieŗu un preču dzelzceļu satiksmi.
[V. V. 1923. Nr. 126. — L. kr. 1923. Nr. 81.]

172. **L. — Igaunija, P.S.R.S.** *29. 10. 25. Rīgā.*
Dzelzceļu konvencija (pasažieŗu, bagažas un preču pārvadāšanai).
[V. V. 1925. Nr. 168. un V. V. 1927. Nr. 108. — L. kr. 1927. Nr. 86. Piezīme: Likums par konvencijas 3. panta grozīšanu; sk. V. V. 1928. Nr. 130. — L. kr. 1928. Nr. 153.]

173. **L. — Igaunija, P.S.R.S.** *12. 10. 27. Rīgā.*
Grozījumi un papildinājumi tiešās satiksmes noteikumos.
[V. V. 1927. Nr. 233.]

174. **L. — Polija.** *12. 2. 29. Rīgā.*
Nolīgums par dzelzceļu satiksmi.
[V. V. 1929. Nr. 77. — L. kr. 1929. Nr. 57.]

*) Piezīme: Melnais iespiedums pa kreisi apzīmē līgumslēdzēju puses, slīpais iespiedums pa labi — parakstīšanas laiku un vietu, iekavās [ ] pa labi uzrādīti publicēšanas avoti.

2) Konvencijas par pasta, telegrafa un telefona satiksmi.

175. L. — **Klaipēdas apgabals.** *6. 5. 20. Klaipēdā.*
Konvencija par pasta, telegrafa un telefona satiksmi.
[V. V. 1920. Nr. 147.]

176. L. — **Lietava.** *12. 5. 20. Kauņā.*
Pagaidu konvencija par pasta, telegrafa un telefona satiksmi.
[V. V. 1920. Nr. 147.; sk. Nr. 178.]

177. L. — **P.S.R.S.** *3. 3. 21. Rīgā.*
Pagaidu konvencija par pasta un telegrafa satiksmi.
[L. oficiali nav publicēts.]

178. L. — **Igaunija, Lietava.** *12. 7. 21. Rīgā.*
Konvencija par pasta, telegrafa un telefona satiksmi.
[V. V. 1922. Nr. 163. — L. kr. 1922. Nr. 141.]

179. L. — **P.S.R.S.** *23. 12. 21. Rīgā.*
Pagaidu konvencija par pasta paketu apmaiņu.
[L. oficiali nav publicēts.]

180. L. — **Anglija.** *17. 10. 22. Londonā.*
Konvencija par pasta un telegrafa satiksmi.
[V. V. 1922. Nr. 243.]

181. L. — **Amerikas Sav. Valstis.** *10. 11. 22. Vašingtonā.*
14. 11. 22. Rīgā.
Līgums par naudas pārvedumu izmaiņu.
[V. V. 1922. Nr. 274.]

182. L. — **Amerikas Sav. Valstis.** *30. 1. 24. Rīgā.*
12. 12. 25. Vašingtonā.
Pasta paku apmaiņas līgums.
[V. V. 1926. Nr. 39.]

183. L. — **Igaunija, Lietava.** *6. 4. 25. Rīgā.*
28. 3. 25. Tallinā. — 6. 5. 25. Kauņā.
Pagaidu vienošanās pie pasta, telegrafa un telefona līguma, kas noslēgts Rīgā 1921. g. 12. julijā.
[V. V. 1926. Nr. 78. — L. kr. 1926. Nr. 42.]

184. L. — **Vācija.** *16. 10. 26. Rīgā.*
7. 10. 26. Berlīnē. — 12. 11. 26. Kauņā.
Nolīgums par telefona satiksmi uz lieliem attālumiem tranzitā caur Lietavu.
[V. V. 1926. Nr. 277.]

185. L. — **Polija.** *20. 12. 26. Varšavā. — 8. 12. 26. Rīgā.*
Nolīgums par telefona satiksmi uz lieliem attālumiem.
[V. V. 1927. Nr. 22.]

186. L. — **Lielā ziemeļu telegrafa Biedrība.** *24. 2. 27. Rīgā.*
Papildu nolīgums pie 1919. g. 18. decembra konvencijas.
[V. V. 1927. Nr. 74.]

187. L. — **Somija.** *15. 6. 27. Rīgā.*
3. 10. 27. Helzingforsā — 8. 6. 27. Tallinā.
Nolīgums par telefona satiksmi tranzitā caur Igauniju.
[V. V. 1927. Nr. 258.]

188. L. — **Zviedrija.** *8. 5. 29. Rīgā. — 4. 5 29. Tallinā.*
25. 3. 29. Stokholmā. — 27. 4. 29. Helzingforsā.
Nolīgums par telefona satiksmi tranzitā caur Igauniju un Somiju.
[V. V. 1929. Nr. 151.]

189. L. — **Igaunija.** *20. 12. 29. Rīgā.*
Konvencija par zemūdens kabeļiem.
[V. V. 1930. Nr. 144. — L. kr. 1930. Nr. 104.]

190. L. — **Dānija.** *25. 2. 30. Rīgā.*
Nolīgums par telefona satiksmi tranzitā caur Igauniju, Somiju un Zviedriju.
[L. oficiali nav publicēts.]

191. L. — **Holande.** *12. 6. 30. Rīgā.*
Nolīgums par telefona satiksmi tranzitā caur Lietavu un Vāciju.
[L. oficiali nav publicēts.]

192. L. — **Šveice.** *16. 7. 30. Rīgā.*
Nolīgums par telefona satiksmi tranzitā caur Lietavu un Vāciju.
[L. oficiali nav publicēts.]

193. L. — **Francija.** *9. 9. 30. Rīgā.*
Nolīgums par telefona satiksmi tranzitā caur Lietavu un Vāciju.
[L. oficiali nav publicēts.]

X. Nolīgumi attiecībā uz vīzu atcelšanu līdzēju valstu pilsoņiem savstarpējā satiksmē.

194. L. — **Italija.** *26. 5. 26. Rīgā. — 12. 6. 26. Romā.*
Notu apmaiņa par abu valstu pilsoņu savstarpējas satiksmes un tranzita atvieglošanu (atceļot abu valstu pilsoņiem iebraukšanas un tranzita vizas).
[V. V. 1926. Nr. 142.]

195. L. — **Somija.** *14. 5. 27. Helzingforsā.*
Notu apmaiņa par abu valstu pilsoņu savstarpējas satiksmes un tranzita atvieglošanu (atceļot abu valstu pilsoņiem iebraukšanas un tranzita vizas).
[V. V. 1927. Nr. 116.]

196. L. — **Austrija.** *30. 6. 27. Varšavā.*
Notu apmaiņa par abu valstu pilsoņu savstarpējas satiksmes un tranzita atvieglošanu (atceļot abu valstu pilsoņiem iebraukšanas un tranzita vizas).
[V. V. 1927. Nr. 147.]

197. **L. — Vācija.** *2. 6. 28. Rīgā.*
Notu apmaiņa par abu valstu pilsoņu savstarpējas satiksmes un tranzita atvieglošanu (atceļot abu valstu pilsoņiem iebraukšanas un tranzita vizas).
[V. V. 1928. Nr. 126.]

198. **L. — Japāna.** *?. 8. 29. Berlīnē.*
Notu apmaiņa par abu valstu pilsoņu savstarpējas satiksmes un tranzita atvieglošanu (atceļot abu valstu pilsoņiem iebraukšanas un tranzita vizas).
[V. V. 1929. Nr. 183.]

199. **L. — Šveice.** *9. 8. 29. Bernē.*
Notu apmaiņa par abu valstu pilsoņu savstarpējas satiksmes un tranzita atvieglošanu (atceļot abu valstu pilsoņiem iebraukšanas un tranzita vizas).
[V. V. 1929. Nr. 191.]

200. **L. — Čechoslovakija.** *24. 12. 29. Rīgā.*
Notu apmaiņa par abu valstu pilsoņu savstarpējas satiksmes un tranzita atvieglošanu (atceļot abu valstu pilsoņiem iebraukšanas un tranzita vizas).
[V. V. 1930. Nr. 3.]

201. **L. — Polija.** *21. 5. 30. Rīgā.*
Notu apmaiņa par nolīgumu attiecībā uz diplomatisko vizu atcelšanu abu valstu savstarpējā satiksmē.
[V. V. 1930. Nr. 120.)]

202. **L. — Lietava.** *24. 11. 30. Kauņā.*
Nolīgums par pasu un vizu formalitatu vienkāršošanu abu valstu savstarpējā satiksmē.
[V. V. 1930. Nr. 276. — L. kr. 1930. Nr. 191.].

XI. Sanitarkonvencijas.

203. **L. — Krievijas Soc. Federat. Pad. Rep., Ukraines un Baltkrievijas Soc. Pad. Rep.** *24. 6. 22. Tartū*
Sanitarā konvencija.
[V. V. 1923. Nr. 88. — L. kr. 1923. Nr. 53.]

204. **L. — Igaunija.** *24. 6. 22. Tartū.*
Sanitarā konvencija.
[V. V. 1923. Nr. 89. — L. kr. 1923. Nr. 54.]

205. **L. — Polija.** *?. ?. 22. Varšavā.*
Sanitarā konvencija.
[V. V. 1924. Nr. 296. — L. kr. 1924. Nr. 210.]

206. **L. — Vācija.** *9. ?. 26. Berlīnē.*
Sanitarā konvencija.
[V. V. 1926. Nr. 283. — L. kr. 1926. Nr. 171.]

XII. Līgumi par socialo apgādību.

207. **L. — Lietava.** *21. 5. 24. Kauņā.*
Nolīgums par savstarpēju socialās apgādības sniegšanu.
[V. V. — 1924. Nr. 187. — L. kr. 1924. Nr. 130.]

208. **L. — Igaunija.** *28. 11. 24. Tartū.*
Nolīgums par savstarpēju trūcīgu pilsoņu apgādību.
[V. V. 1925. Nr. 111. — L. kr. 1925. Nr. 97.]

209. **L. — Igaunija.** *3. 3. 26. Tallinā.*
Papildu protokols par 1924. g. 22. novembrī noslēgtā nolīguma par socialo palīdzību 8. un 10. pantu grozīšanu.
[V. V. 1926. Nr. 294. — L. kr. 1926. Nr. 192.]

XIII. Līgumi par robežu un pierobežas joslu jautājumiem.

210. **L. — Igaunija.** *22. 3. 20. Valkā.*
Konvencija par robežu noteikšanu.
[V. V. 1920. Nr. 119.]

211. **L. — Lietava.** *28. 9. 20. Rīgā.*
Līgums par galīgu robežu noteikšanu.
[V. V. 1920. Nr. 235. — L. kr. 1920. Nr. 218.]

212. **L. — Igaunija.** *19. 10. 20. Rīgā.*
Konvencija par robežu noteikšanu un novilkšanu dabā, vienas līdzējas puses pilsoņu tiesībām otras territorijā un robežu līniju pārdalītu nekustamu īpašumu stāvokli.
[V. V. 1920. Nr. 287. — L. kr. 1920. Nr. 234.]

213. **L. — Lietava.** *14. 5. 21. Rīgā.*
Konvencija par robežu novilkšanu dabā, par pierobežu iedzīvotāju tiesībām un caur robežas līniju pārdalīto nekustamu īpašumu stāvokli.
[V. V. 1921. Nr. 137. — L. kr. 1921. Nr. 120.]

214. **L. — Igaunija.** *1. 11. 23. Tallinā.*
Papildlīgums robežas jautājumos.
[V. V. 1923. Nr. 282. — L. kr. 1923. Nr. 158.]

215. **L. — Igaunija.** *10. 1. 24. Rīgā.*
Nolīgums par abu valstu robežas pāriešanas noteikumiem pierobežas joslas iedzīvotājiem.
[V. V. 1924. Nr. 51. — L. kr. 1924. Nr. 69.]

216. **L. — Igaunija.** *2. 4. 24. Rīgā.*
Nolīgums par pierobežas joslas ceļu kopēju lietošanu.
[V. V. 1924. Nr. 88. — Lkr. 1924. Nr. 70.]

217. **L. — Lietava.** *17. 10. 24. Kauņā.*
Nolīgums par abu valstu robežas pāriešanas noteikumiem pierobežas joslā dzīvojošiem šo valstu pilsoņiem.
[V. V. 1924. Nr. 286. — L. kr. 1924. Nr. 192.]

218. **L. — Igaunija.** *16. 3. 25. Tallinā.*
Protokols par 6. panta pārgrozīšanu 1924. g. 2. aprilī parakstītā nolīgumā par pierobežas joslas ceļu kopēju lietošanu.
[V. V. 1925. Nr. 80. — L. kr. 1925. Nr. 80.]

219. **L. — Igaunija.** *7. 5. 25. Tallinā.*
Protokols par 1924. g. 10. janvarī parakstītā nolīgumā par robežas pāriešanas noteikumiem 2. panta grozīšanu.
[V. V. 1926. Nr. 83. — L. kr. 1926. Nr. 47.]

220. **L. — Lietava.** *30. 6. 25. Kauņā.*
Konvencija par kuģošanu un koku pludināšanu abu valstu pierobežas upēs.
[V. V. 1926. Nr. 24. — Lkr. 1926. Nr. 14.]

221. **L. — Igaunija.** *5. 2. 26. Tallinā.*
Nolīgums par koku pludināšanas nokārtošanu abu valstu pierobežu upēs.
[V. V. 1926. Nr. 293. — L. kr. 1926. Nr. 190.]

222. **L. — Igaunija.** *3. 3. 26. Tallinā.*
Protokols par papildinājumiem pie ceļu saraksta, kas pievienots nolīgumam par pierobežas joslas ceļu kopēju lietošanu (Nr. 216.).
[V. V. 1926. Nr. 61. — L. kr. 1926. Nr. 37.]

223. **L. — P. S. R. S.** *19. 7. 26. Rīgā.*
Nolīgums par konfliktu izmeklēšanu un izšķiršanu, kuŗi rodas uz abu valstu robežas.
[V. V. 1926. Nr. 168. — L. kr. 1926. Nr. 107.]

224. **L. — Igaunija.** *23. 2. 27. Tallinā.*
Protokols par grozījumiem 1920. g. 19. oktobrī noslēgtā konvencijā (sk. Nr. 212) un 1923. g. 1. novembrī noslēgtā papildlīgumā robežas jautājumos (sk. Nr. 214).
[V. V. 1927. Nr. 66. — Lkr. 1927. Nr. 50. Piezīme: Notu apmaiņa no 23. 3. 27. g. sakarā ar šo protokolu sk. V. V. 1927. Nr. 66.]

225. **L. — Igaunija.** *31. 3. 27. Rīgā.*
Protokols par robežas galīgo noteikšanu.
[V. V. 1927. Nr. 73.]

226. **L. — Igaunija.** *15. 6. 27. Rīgā. — 25. 7. 27. Tallinā.*
Notu apmaiņa par vienošanos abu valstu robežapsardzības amatpersonu kustības atvieglošanu pierobežas rajonā.
[V. V. 1927. Nr. 184.]

227. **L. — Igaunija.** *22. 7. 27. Rīgā.*
Konvencija par nekustamu mantu ierakstīšanu zemes grāmatās.
[V. V. 1928. Nr. 41. — L. kr. 1928. Nr. 42.]

228. **L. — Igaunija.** *15. 6. 28. Rīgā. — 24. 8. 28. Tallinā.*
Notu apmaiņa par vienošanos, kuŗa groza un papildina agrāk noslēgto vienošanos par abu valstu robežapsardzības amatpersonu kustības atvieglošanu pierobežas rajonā.
[V. V. 1928. Nr. 217. Piezīme: Papildinājums sk. V. V. 1928. Nr. 228.]

229. **L. — Igaunija.** *6. 3. 29. Rīgā.*
Papildu protokols par ceļu saraksta grozīšanu, kas pievienots nolīgumam par pierobežas joslas ceļu kopēju lietošanu.
[V. V. 1929. Nr. 62. — L. kr. 1929. Nr. 33.]

230. **L. — Igaunija.** *11. 3. 29. Tallinā.*
Protokols attiecībā uz abu valstu robežas pārdalīto nekustamo īpašumu likvidacijas termiņa pagarināšanu.
[V. V. 1929. Nr. 70. — L. kr. 1929. Nr. 44.]

231. **L. — Igaunija.** *27. 3. 30. Tallinā.*
Protokols attiecībā uz abu valstu robežas pārdalīto nekustamo īpašumu likvidacijas termiņa pagarināšanu.
[V. V. 1930. Nr. 144. — L. kr. 1930. Nr. 105.]

232. **L. — Igaunija.** *28. 5. 30. Rīgā.*
Papildu protokols ar grozījumiem ceļu sarakstā, kas pievienots nolīgumam par pierobežas joslas ceļu kopēju lietošanu.
[V. V. 1930. Nr. 133. — L. kr. 1930. Nr. 101.]

233. **L. — Lietava.** *30. 6. 30. Kauņā.*
Deklaracija par abu valstu robežas galīgu noteikšanu.
[V. V. 1930. Nr. 151. — L. kr. 1930. Nr. 116.]

234. **L. — Igaunija.** *5. 9. 30. Rīgā.*
Nolīgums par abu valstu robežas uzturēšanu kārtībā un atsavināto joslu, kā ari to joslu lietošanu, uz kuŗām īpašuma tiesības aprobežotas.
[V. V. 1930. Nr. 294. — L. kr. 1930. Nr. 204.]

235. **L. — Lietava.** *24. 11. 30. Kauņā.*
Protokols par 1924. g. 18. oktobrī parakstītā nolīguma 2. un 15. panta papildināšanu.
[V. V. 1930. Nr. 271. — L. kr. 1930. Nr. 190.]

XIV. Līgumi sakarā ar pasaules kaŗa seku nokārtošanu.

236. **L. — Vācija.** *20. 4. 20. Berlīnē.*
Konvencija par gūstekņu izmaiņu.
[V. V. 1920. Nr. 125.]

237. **L. — P. S. R. S.** *12. 6. 20. Maskavā.*
Bēgļu reevakuacijas līgums.
[V. V. 1920. Nr. 209. — L. kr. 1920. Nr. 204.]

238. **L. — P. S. R. S.** *16. 11. 20. Rīgā.*
Konvencija par kaŗa vaņģinieku pārsūtīšanu uz dzimteni.
[L. oficiali nav publicēts.]

239. **L. — Ukraines Soc. Pad. Rep.** *3. 8. 21. Maskavā.*
Konvencija par Latvijas bēgļu pārsūtīšanas kārtību dzimtenē, kuŗi dzīvo uz Ukraines Soc. Pad. Rep. teritorijas.
[V. V. 1921. Nr. 178/9. — L. kr. 1921. Nr. 154.]

240. **L. — Igaunija.** *13. 11. 21. Rīgā.*
Konvencija par Vidzemes pilsētu hipoteku biedrības, sauktas Igaunijas hipoteku banku, darbības likvidacija Latvijas robežās.
[V. V. 1922. Nr. 64. — L. kr. 1922. Nr. 67.]

241. **L. — P. S. R. S.** *16. 8. 22. Rīgā.*
Konvencija par apcietināto un ieslodzīto apmaiņu.
[L. oficiali nav publicēts.]

242. **L. — Igaunija.** *1. 11. 23. Tallinā.*
Nolīgums par savstarpēju prasību nokārtošanu.
[V. V. 1923. Nr. 282. — L. kr. 1923. Nr. 158.]

243. **L. — Anglija.** *13. 8. 25. Londonā.*
Līgums attiecībā uz parādu par kaŗa laika piegādājumiem.
[V. V. 1926. Nr. 36. — L. kr. 1926. Nr. 23.]

244. **L. — Amerikas Sav. Valstis.** *24. 9. 25. Vašingtonā.*
Līgums attiecībā uz parādu par kaŗa laika piegādājumiem.
[V. V. 1926. Nr. 78. — L. kr. 1926. Nr. 41.]

Nepilngadīgo tiesāšanas reformas materiali.

(Turpinājums.)

V. Bērnu pieraugu instituts.

Jaunatnes tiesu sekmīga darbība bez palīga instituta nav domājama. Kā to rāda jaunatnes tiesu prakse visās valstīs, tad šāds palīginstituts ir jaunatnes tiesu priekšnoteikums.

Jaunatnes tiesas uzdevums labot, „psichiski ārstēt" nepilngadīgo. Lai palīdzētu tiesai pareizāki konstatēt nepilngadīgā „slimību", tiesai doti palīgi — piesēdētāju personā. Bet tas vēl maz. Jaunatnes tiesa neattaisnos liktās cerības, nedos un nespēs dot gaidītos panākumus, ja tā meklēs un saskatīs smaguma centru vienīgi tajā nodarījumā, kas novedis nepilngadīgo tiesas priekšā. Savu uzdevumu realizēšanai tiesai visos sīkumos jāizpēta nepilngadīgais, viņa nenormalās tieksmes, sabojātības pakāpe. Jaunatnes tiesa nevar teikt: nepilngadīgais izdarījis niecīgu pārkāpumu un tamdēļ tas atlaižams. Jaunatnes tiesai katrā šādā gadījumā jāpārliecinās par tiem iekšējiem dzenuļiem, kas pavedinājuši nepilngadīgo izdarīt konkreto nodarījumu. Tiesai jāanalizē nepilngadīgā dvēsele, lai konstatētu, vai tajā neslēpjas tādi stimuli, kas draud ari turpmāk novest nepilngadīgo uz pretlikumības slideno ceļu, darot to kaitīgu sabiedrībai un valstij.

Protams, ka šādam pētījumam vajadzīgs laiks, vajadzīgi novērojumi. Tiesai vajadzīgas sīkas ziņas par nepilngadīgā personību, veselības stāvokli, apkārtni, kādā tas audzis, dzīvojis, par viņa vecākiem, ģimenes dzīvi, materialo stāvokli u. t. t. Tikai šādas vispusīgas ziņas un tiesas pašas novērojumi var novest pie pareiza slēdziena.

Šo ziņu ievākšanai un nepilngadīgā dzīves apstākļu vispusīgai noskaidrošanai tiesai tad ari vajadzīgs palīgorgans.

Bet ar to vien neaprobežojas šā palīgorgana uzdevumi. Ņemam gadījumu, kad nepilngadīgais pirmo reizi no-

nākdams tiesas priekšā nav bijis samaitāts; tas izdarījis nodarījumu aiz kārdinājuma, kuŗam tas nav varējis pretimstāvēt. Jaunatnes tiesa šajā gadījumā tīri pamatoti aprobežosies ar to, ka izteiks rājienu vai brīdinājumu, kas ari tiešām atstās uz nepilngadīgo stipru iespaidu. Bet tīri dabīgi, ka šāds nepilngadīgais, nonācis atkal dzīvē, jo ātri aizmirsīs tiesas iespaidus un atkal kritīs par upuri cīņā ar jaunu kārdinājumu, lai stātos no jauna tiesas priekšā jau recidivista lomā. Še lūk var nopietnu palīdzību sniegt minētās tiesas palīginstituts. Pēdējais dos jaunatnes tiesai līdzekli pagarināt to iespaidu, ko nepilngadīgais mantojis tiesā, nepiemērojot nepilngadīgam tādus līdzekļus, kā ievietošanu audzināšanas iestādē, kas saistīts ar nepilngadīgā izņemšanu no ģimenes un nostādīšanu nenormalos apstākļos. Tiesa tādā kārtā nostiprina sakaru ar nepilngadīgo, paplašina savu iespaida sferu. Faktiski tiesa to izved, uzdodot nepilngadīgā uzraudzību sevišķām personām, kas sastāda šā tiesas palīginstituta kadrus.

Klasisku piemēru mums sniedz Amerikas un Anglijas „Probation" sistemas, kas realizē savu darbību ar t. s. „probation officers" palīdzību.

Aiz pievestiem apsvērumiem pilnīgi saprotams, ka piegriezta nopietna vērība šim jaunatnes tiesas palīginstitutam, izstrādājot specialus noteikumus par t. s. „bērnu pieraugiem", kuŗos apzīmēta šā instituta organizacija, un izvedot noteikumus par bērnu pieraugu funkcijām un uzdevumiem ari Kriminalprocesa likumos.

Augstāk minēti vienīgi tie šā instituta uzdevumi, kas cieši saistīti ar jaunatnes tiesas darbību. Praktiski šā instituta uzdevumi domāti daudz plašāki un izteikušies gādībā un pārraudzībā vispār par nepilngadīgiem, pēc iespējas novēršot tos no tādiem ceļiem, kas tos agri vai vēlu var novest tiesā.

Jēdzienu par jaunprojektēto bērnu pieraugu institutu var iegūt, aplūkojot 3 projekta pantus.

1. pants nosaka, ka bērnu pieraugs ir pašvaldības dienestpersona, kas rūpējas par jaunatnes pasargāšanu no moraliskas pagrimšanas un sekmē pagrimušas jaunatnes labošanos un atgriešanos godīgā dzīvē. Šis pants deklarativs. Bet tas, sa-

turot savā otrā daļā 2 tezes, spilgti nosprauž pierauga darbību, iedalot to divos plašos posmos.

Pirmā teze paredz, ka pieraugs, atrazdamies pašvaldības dienestā, šās pašvaldības robežās vai tās daļā, kā nosaka likums, rūpējas par jaunatnes pasargāšanu no moraliskas pagrimšanas. Protams, ka šai tezē runā tikai par tādu jaunatni, kuŗa ar zināmām pazīmēm vērš uz sevi aizdomas par to, ka viņa moraliski apdraudēta, vai ari moraliski pagrimusi, lai gan nav nonākusi konfliktā ar likumu, nav izdarījusi nekā pretlikumīga. Šai nozarē pierauga uzdevums pārraudzīt un novērot nepilngadīgos savā rajonā un ziņot par to priekšniecībai — pašvaldībai, kuŗas pienākums noskaidrot, ar tā paša pierauga palīdzību, konkretos nepilngadīgā apstākļus, spert vajadzīgā virzienā iespējamos soļus.

Šādā virzienā pirmās tezes attīstījumu atrodam likuma 10. pantā, kur teikts, ka „pierauga" pienākumi ir:

a) pārraudzīt sava iecirkņa robežās nepilngadīgos, kas bez noteiktas dzīves vietas vai uzraudzības blandās pa ielām, uzturas nepilngadīgiem nepienācīgās vietās vai ubago, piegriežot sevišķu vērību bāriņiem un ārlaulībā dzimušiem;

b) ievākt vajadzīgās ziņas nepilngadīgā personības, ģimenes apstākļu, veselības, materialā stāvokļa, skolas sekmju un citu apstākļu noskaidrošanai, apmeklējot šajā nolūkā nepilngadīgos viņu dzīves vietās;

c) sniegt par nepilngadīgiem ievāktās ziņas pašvaldības iestādēm.

Pēc projekta domas, tā tad pieraugs būtu persona, kas jo plaši pārzinātu nepilngadīgos zināmā iecirknī. Bez tam viņam pēc projekta piešķirta tiesība ierosināt caur pašvaldību Tautas labklājības ministrijā jautājumu par vecāku varas ierobežošanu vai atņemšanu, bērnu nodošanu citā ģimenē vai audzināšanas iestādē.

Otra teze paredz, ka pieraugs sekmē pagrimušās jaunatnes labošanos un atgriešanos godīgā dzīvē.

Šajā tezē ietverts aizrādījums uz pierauga darbības otro nozarojumu, kas tieši saistās ar jaunatnes tiesu un patiesībā

sastāda pirmās nozares darbības turpinājumu. Šim aizrādījumam korespondējošs nosacījums atrodas ari projektā Kriminalprocesa likumos, kur 52[1]. pantā paredzēts, ka pie „jaunatnes tiesas darbojas bērnu pieraugi likumā nospraustās robežās". Šajā gadījumā pieraugu darbībai galvenā kārtā tiesas palīgorgana raksturs, jo viņš sekmē pagrimušās jaunatnes labošanos; ar pagrimušu jaunatni še jāsaprot galvenā kārtā nepilngadīgie, kas nonākuši konfliktā ar likumu.

Šās tezes papildinājumu vai turpmāko atrisinājumu rodam projekta 12. p., kur paredzēts, ka pierauga pienākums ir ievākt un sniegt par nepilngadīgiem ziņas tiesu iestādēm uz pēdējo pieprasījumu, kā rakstiski, tā mutiski.

Atbilstošs nosacījums atrodams ari Kriminalprocesa likumu jaunprojektētā 52[2]. pantā (kā ari 397. p. 2. d., 397[3]. un 459. p. 2. d.), kur paredzēts, ka jaunatnes tiesa var uzdot pieraugam ievākt vajadzīgās ziņas nepilngadīgā personības, ģimenes apstākļu, veselības, materialā stāvokļa, skolas sekmju un citu apstākļu noskaidrošanai. Tas pats izteikts ari Kriminalproc. lik. 89. p., kurš paredz tiesai iespēju atlikt lietas izspriešanu, ja vajadzīgas kādas papildziņas, kuŗu ievākšanu tiesa var uzticēt ari pieraugam.

Tādā kārtā pieraugs ir tiesas ierocis, kuŗu jo plaši un pēc saviem ieskatiem var izlietot jaunatnes tiesa, uzticot tam pie gadījuma zināmā mērā iepriekšējās izmeklēšanas funkcijas, kas gan no projekta tieši neizriet.

Otrs pierauga svarīgs darbības uzdevums ciešā sakarībā ar jaunatnes tiesu ir, kā to paredz Noteikumu par bērnu pieraugiem 10. p. „e" pkts, nepilngadīgo ņemšana atbildīgā uzraudzībā likumā norādītos gadījumos. Turpmākie norādījumi šajā ziņā atrodami Kriminalprocesa likumos. 93. pants paredz, drošības līdzekļa veidā, iespēju nodot 14—18 g. vecu nepilngadīgo pierauga atbildīgai uzraudzībai, lai novērstu nepilngadīgā izvairīšanos no tiesas vai izmeklēšanas. 462. p., norādot uz atbildīgo uzraudzību kā galveno drošības līdzekļa veidu nepilngadīgo lietā, norāda ari pieraugus, kuŗiem šādu uzraudzību var uzticēt. Bet pieraugu

uzraudzības gadījumi ar to vien neierobežojas. 399. pants, kas pēc satura atbilst Latvijas Sodu likuma 39. p. (in fine), paredz iespēju nodot pierauga uzraudzībā nepilngadīgo, kas izdarījis ar soda piedraudējumu noliegtu nodarījumu, ja tiesa to atzīst par nepieskaitīgu un izbeidz vajāšanu. Ja vēl ņem vērā, ka tiesa varēs uzticēt nepilngadīgā uzraudzību pieraugam ari nosacītos notiesāšanas gadījumos, tad kļūst skaidrs, ka pieraugi būs tās personas, pie kuŗām jaunatnes tiesas varēs griezties katrā vajadzības gadījumā, lai ar viņu palīdzību vienmēr sekotu nepilngadīgam, to uzraudzītu un iespaidotu.

Pēc projekta pieraugs kā tiesas palīgorgans ņem dalību jaunatnes tiesā visās procesa stadijās. Pierauga gaitas tiesā sākas ar vajadzīgo ziņu ievākšanu par nepilngadīgo un pēdējā uzraudzību attiecīgos gadījumos pirms tiesas. Bet projekts paredz pierauga klātbūtni ari tiesas sēdē, uzliekot par pienākumu tiesai vienmēr izaicināt uz sēdi pieraugu (sal. Kriminalproc. lik. 75., 400., 630. p. pēc projekta).

Pierauga klātbūtnei projekts piešķir lielu nozīmi lietas noskaidrošanai. Pierauga obligatorisku klātbūtni paredz ari 401. p. pie nepilngadīgā aplūkošanas viņa pieskaitāmības noteikšanai. Tiesas pienākums (111. p.) katrā ziņā uzklausīt pierauga paskaidrojumus tiesā.

No augstāk pievestā kļūst skaidra tā lielā pieraugu institūta nozīme, kādu tai piešķir projekts jaunatnes tiesas darbībā un nepilngadīgo likumpārkāpēju apkaŗošanas laukā. Saprotams ari, ka šī institūta sekmīga darbība lielā mērā atkarājas no pieraugu personības un šādu darbinieku skaita. Projekts tad ari uzstāda pieraugam zināmas prasības paredzot (3. p.), ka pierauga amatu var ieņemt abēju dzimumu Latvijas pilsoņi ar nevainojamu pagātni, ja tie sasnieguši 30 gadu vecumu un nodzīvojuši attiecīgās pašvaldības robežās ne mazāk kā 1 gadu, un ja tiem ir paidagoģiska vai vidusskolas izglītība. Tikai izņēmuma veidā, kur personu ar vajadzīgo izglītību nebūtu, par pieraugiem pielaižamas ari personas, kas citādi ieguvušas vajadzīgās zināšanas.

Katrā pašvaldības vienībā jābūt vismaz vienam pieraugam. Lielākās pašvaldībās par bērnu pieraugu skaitu vienojas paš-

valdības iestādes ar jaunatnes tiesu. Nelielas pašvaldības var izraudzīt, ar jaunatnes tiesas piekrišanu, kopēju pieraugu.

Pierauga amats var būt algots vai goda amats, sedzot vienīgi faktiskos izdevumus. Še atklājas plašs darba lauks privatai filantropijai.

Ņemot vērā pierauga amata svarīgumu, viņu pieņemšana iet caur trim instancēm. Kandidatu izrauga pašvaldības iestāde, kuŗa kandidatu līdz ar ziņām par to stāda priekšā vietējai jaunatnes tiesai. Pēdējā savkārt virza pierauga iecelšanas lietu līdz ar savu atsauksmi apgabaltiesai pierauga apstiprināšanai amatā. Pieraugi padoti pašvaldībām. Viņu piekrīt ari jaunatnes tiesai. Pieraugu atcelšana no amata atstāta apgabaltiesas kopsapulcei.

VI. Procesualās normas.

Tie jauninājumi, kuŗus projekts ievedis Kriminalprocesa likumos, nepieciešami izriet no jaunatnes tiesu uzbūves, mērķiem, kuŗus tai jāsasniedz un tām īpašībām, kas piemīt nepilngadīgam, kā jaunatnes tiesas sevišķam objektam.

Pastāvošās procesualās normas dažās vietās pārveidotas ar nolūku vairāk pieskaņot tās jaundibināmām jaunatnes tiesām vai, kā varētu izteikties „padziļināties", ieturot līdzšinējo virzienu. Turpretim dažos jautājumos ievesti kardinali grozījumi.

Spēkā esošās procesualās normas Latvija mantojusi no bij. Krievijas, kur tās ievestas ar 1897. g. 2. junija likumu. Pēdējais savā laikā bija uzskatāms par pilnības paraugu un iezīmēja pāreju uz izņēmuma kārtību maz- un nepilngadīgo lietu iztiesāšanā. Šī likuma normas ietvertas Kriminalprocesa likumā un ar maziem grozījumiem, kā jau minēts, spēkā Latvijā līdz šim.

1897. g. junija likums: a) centies nākt palīgā nepilngadīgam tiesājamam, atvieglinot viņam aizstāvēšanās iespēju un b) gādājis par to, lai iepriekšējas un tiesas izmeklēšanas procedura neatstātu uz nepilngadīgā psichi negatīvu iespaidu.

Zīmējoties uz aizstāvēšanas atvieglinājumiem projekts nekā jauna pēc būtības nav paredzējis. Attiecīgos pantos ie-

vests norādījums uz pieraugiem, kuŗu līdzdarbība procesā pēc projekta aplūkota jau augstāk.

Kas attiecas uz noteikumiem, kuŗu nolūks pasargāt nepilngadīgo no negativiem iespaidiem, tad tajos ievesti daži nozīmīgāki grozījumi.

Vispirms grozīts Kriminalproc. lik. 252. pants, paredzot, ka nepilngadīgo lietas saistoši atdalāmas sevišķai iztiesāšanai un skatāmas cauri atsevišķi no pilngadīgo dalībnieku un līdzdalībnieku lietām, kurpretim pēc spēkā esošās redakcijas tiesai bija dota iespēja to darīt vai ari nedarīt. Līdz ar to analogs nosacījums par nepilngadīgo lietu atdalīšanu no pilngadīgo lietām ievests ari noteikumos par tiesāšanas kārtību miertiesās 47^1. panta veidā.

Grozīti ari 109. un 669. panti, paredzot, ka nepilngadīgo lietas katrā ziņā lūkojamas cauri aiz slēgtām durvīm, kurpretim līdz šim durvis slēgt vispār atļauts uz sevišķu tiesas lēmumu.

Galvenais 1897. g. junija likuma nopelns tas, ka viņš nodibināja obligatorisku nepilngadīgā (no 10—17 g.) tiesājamā rīcības saprāta noteikšanu vēl pirms lietas caurlūkošanas pēc būtības, dodot tiesai iespēju, ja konstatē „saprātības trūkumu", lietu pret viņu izbeigt. Attiecīgie nosacījumi ietverti Kriminalproc. lik. II. grāmatas, II. sad., IV. nodaļas I. nodalījumā 397.—402. pantos ar virsrakstu, kuŗu projektēts izteikt šādi: „Nepilngadīgo aplūkošana viņu pieskaitāmības noteikšanai".

Zīmējoties uz pašu aplūkošanas kārtību projekts nekādus būtiskus jauninājumus neparedz. 397.—402. p. nosacījumi, papildinot pastāvošos vai ievedot dažus jaunus (398^1.—398^4.) pantus, papildināti ar atsevišķām tezēm, kas izlobītas no bij. Krievijas Senata paskaidrojumiem, tādā kārtā radot likumā fiksētu bazi pastāvošai praksei. Šie jaunievestie nosacījumi satur norādījumus, ka prokurors, saņēmis nepilngadīgā lietu no izmeklēšanas tiesneša, iesniedz to ar savu atzinumu apgabaltiesas caurskatīšanai, ja atzīst ievāktos vainas pierādījumus pret nepilngadīgo apsūdzēto par pietiekošiem viņa nodošanai tiesai (398. p.), bet pietiekošiem pierādījumiem trūkstot, virza lietu apgabaltiesai 569. p. kārtībā tūlītējai izbeigšanai.

Pēc projekta paredzēts fiksēt likumā (398³. p.) ari prokurora tiesību izaicināt lieciniekus un vajadzīgos specialistus, lietas apstākļu un nepilngadīgā prāta un tikumiskās attīstības noskaidrošanai. Tāpat paredzēts, ka sevišķa procesa kārtība piemērojama nepilngadīgo lietās ari tajos gadījumos, kad kriminalvajāšana pret to personu, kas izdarījusi noziedzīgu nodarījumu līdz 18. g. vecumam, ierosināta pēc šā vecuma sasniegšanas.

Daudz svarīgāks tomēr par šiem nosacījumiem, kas, kā jau minēts, nekā pēc būtības negroza, ir projektā paredzētais Kriminalproc. lik. 136. p. papildinājums (II. daļas veidā), kurš paredz, ka 14—18 g. v. nepilngadīgā aplūkošanu 136. p. 1. daļā minētos gadījumos, kā ari, ja izrādās, ka nepilngadīgais nav varējis saprast sava nodarījuma raksturu un nozīmi, vai vadīt savu rīcību, izdara jaunatnes tiesa, piemērojoties 391.—402. pantā noteiktai kārtībai. Lieta tā, ka pašlaik miertiesneši iztiesājot nepilngadīgo (10—17 g. v.) lietas nemaz neaplūko jautājumu par nepilngadīgā pieskaitāmību, t. i. spēju saprast darāmo un vadīt savu rīcību. Jāšaubās, vai šādu kārtību, neaplūkojot miertiesās jautājumu par nepilngadīgā pieskaitāmību, varētu atzīt par pamatotu ari no spēkā esošo likumu viedokļa.

Nepilngadīgo saprātības pakāpes noteikšana miertiesās uzskatāma par lieku bij. Krievijā, kad tur pastāvēja „Nolikums par miertiesu uzliekamiem sodiem", kurš nepazina nepilngadīgo nodarījumu iedalījumu tādos, kas izdarīti „ar saprātu" un bez tāda, turpretim nepilngadīgā aplūkošana liekas saistoša miertiesās Latvijā, kur spēkā 1903. g. Sodu likumi, kuŗu 39. pants attiecas ari uz miertiesām.

Kā tas ari nebūtu, projekts turpmāk paredz, ka jautājums par nepilngadīgā (14—18 g. v.) pieskaitāmību noskaidrojams vienmēr, kā jaunatnes tiesai (līdz šim miertiesai), tā ari apgabaltiesai piekritīgās nepilngadīgo lietās.

Tālāk izveidojot spēkā esošās procesa normas, projekts paredz dažus visai svarīgus jauninājumus lietās, kuŗās apsūdzēti nepilngadīgie. Pie šādiem jauninājumiem pieder: a) privati-publiskas vajāšanas kārtības ievešana, nepielaižot izlīgumu; b) civilprasības nepielaišana kriminaltiesā; c) iero-

bežojumi lietas izbeigšanai dažos gadījumos; d) lietu pārnešana no vienas jaunatnes tiesas otrai; e) spriedumu pasludināšanas kārtība; f) aizmugurisku spriedumu aizliegums un g. apelacijas atcelšana.

a) Privati-publiska apsūdzības kārtība nodibināta ar projektēto 2. piezīmi pie Kriminalproc. lik. 6. panta. Šajā piezīmē paredzēts, ka lietas par 6. pantā paredzētiem noziedzīgiem nodarījumiem, kad tos izdarījuši 14—18 g. veci nepilngadīgie, ierosināmas uz cietušo sūdzību un nav izbeidzamas ar izlīgumu.

Ievedot šādu nosacījumu ņemts vērā, ka: 1) jaunatnes tiesas funkcijām nepiemīt tīrs kriminals un procesuals raksturs; 2) pieaugušo uzstāšanās procesā ienes kaislības, atriebšanās momentu; 3) piedošana, kas bieži saistīta ar lūgšanos, atstāj visai sliktu iespaidu; 4) var būt gadījumi, kad cietušais nepiedod nepilngadīgam, lai atriebtu viņa vecākiem u. t. t.

Aiz šiem iemesliem, pielaižot privatsūdzību lietas ierosināšanai, paredzēta turpmāka lietas virzīšana publiskas apsūdzības kārtībā, izslēdzot no dalības lietā sūdzētāju un tā tad ari iespēju izlīgt. Sakarā ar šo projektā paredzēts, ka 142. un 342. p. par izlīgumu neattiecas uz lietām, kurās apsūdzēti nepilngadīgie.

b) Atzīts par nevēlamu pieļaut celt civilprasības pret nepilngadīgiem kriminaltiesā. Galvenais motivs tas, ka bieži vien ierosina kriminallietas vienīgi tamdēļ, lai reizē ar to celtu civilprasību, kas zīmējoties uz nepilngadīgiem, liekas, pavisam nevēlami. Aiz šiem apsvērumiem projekts (11. p. piezīme) paredz, ka civilprasības pret nepilngadīgiem kriminalkārtībā nav pielaižamas. Civilprasītājam šai gadījumā jāiet parastais ceļš civiltiesā.

(Turpmāk vēl.)

Pārskats par apžēlošanas lietu gaitu 1931. gadā.

I.

Lietu skaits.

Atlikums no 1930. gada	54	
1931. gadā ievestas	926	
		980
1931. gadā izšķirtas		929
Paliek uz 1932. gadu neizbeigtas (1 — 1930. g. + 50 — 1931. g.)		51

II.

1931. gadā noturētas 3 apžēlošanas apspriedes.

III.

1931. gadā izšķirti 1158 notiesāto iesniegtie apžēlošanas lūgumi. No tiem 119 tiesāti kara un pulka tiesās, bet 1039 — civiltiesās. Pavisam iesniegti 1339 apžēlošanas lūgumi, to starpā 394 atkārtoti, jo daži notiesātie griezušies ar apžēlošanas lūgumiem vairākas reizes un jau agrāk caurlūkotās lietās.

IV.

1931. gadā apžēloti.

	Pilnīgi.	Sodu mīkstinot.	Atdodot tiesības vai dzēšot izciesta soda sekas.
Virsnieki un kara ierēdņi	1	6	1
Kareivji	1	7	—
Amatpersonas	2	7	6
Citi pilsoņi	48	92	6
Kopā	52	112	13

Kopskaitā 177 personas jeb 15,29% no visiem lūdzējiem, kas notiesāti par visdažādākiem noziedzīgiem nodarījumiem, pie kam soda nosacīta atlaišana piemērota 24 gadījumos, bet brīvības sods pārvērsts naudas sodā 17 gadījumos, uzliekot kopsumā Ls 4845.—. Pati tiesa ierosinājusi apžēlošanu 4 gadījumos. No agrāk apžēlotiem atkārtotas sodīšanas dēļ vienam nosacīti atlaistais sods nodots izpildīšanai. Pārējo lūgumi noraidīti.

No 1920. g. 14. septembŗa, kamēr darbojas apžēlošanas institūts, līdz 1931. g. 31. decembrim izšķirti pavisam 11126 notiesāto apžēlošanas lūgumi.

V.

Salīdzinoša tabula par notiesātiem un apžēlotiem skaitļos un %.

Gads.	Notiesāto kopējais skaits pēc Tieslietu ministrijas statistikas	Lūdzēju skaits, kuŗu lūgumi izšķirti.	Apžēloto skaits.	Apžēloto procents. No notiesāto skaita.	Apžēloto procents. No lūdzēju skaita, kuŗu lūgumi izšķirti.
1920. (no 14. IX)	—	69	12	—	17,4
1921.	20091	574	151	0,75	26,31
1922.	30894	1131	176	0,57	15,86
1923.	38853	1328	147	0,38	11,07
1924.	54011	1274	117	0,22	9,18
1925.	59704	1172	91	0,15	7,77
1926.	69571	1381	142	0,21	10,29
1927.	77440	1338	175	0,23	13,08
1928.	80131	2104	358	0,45	17,02
1929.	90102	1176	115	0,13	9,78
1930.	95945	1069	177	0,19	16,56
1931.	—	1158	177	—	15,29

Kronika.

Doc. K. Dišlers 30. martā Latvijas universitatē aizstāvēja savu doktora disertaciju „Tautu pašnoteikšanās principa tiesiskais saturs". Oficialie oponenti bij prof. A. Krugļevskis, doc. H. Albāts un P. Leģiņš, bez tam vēl oponēja doc. L. Ausēģs. Doktorands sīki analizēja viņam uzstādītos jautājumus un atbildēja uz tiem. Pēc disputa fakultātes padome īsā apspriedē vienbalsīgi atzina disertaciju par sekmīgi aizstāvētu un piešķīra doc. K. Dišleram tiesību zinātņu doktora gradu.

Redaktors: Docents **K. Dišlers.**

A. Gulbja grāmatu spiestuve Rīgā, Ausekļa ielā 9.

Tieslietu Ministrijas Vēstneša izdevumi:

1. **Fr. Menders, Zvērināto un šefenu tiesas.** 1924. g. Ls 1,20
2. **Senata Administratīvā Departamenta spriedumi 1920. g.** (Pielikums pie „Tieslietu Ministrijas Vēstneša" Nr. 1/3. 1920. g.).
3. **Senata Administratīvā Departamenta spriedumi 1921. g.** (Pielikums pie „Tieslietu Ministrijas Vēstneša" Nr. 9/10.)
4. **Senata Administratīvā Departamenta spriedumi 1922. g.** (Pielikums pie „Tieslietu Ministrijas Vēstneša" Nr. 8/9. 1923./24. g.).
5. **Senata Administratīvā Departamenta spriedumi 1923. g.** (Pielikums pie „Tieslietu Ministrijas Vēstneša" Nr. 6/7. 1924. g.).
6. **Senata Apvienotās Sapulces spriedumi 1920.—1924. g.** (Pielikums pie „Tieslietu Ministrijas Vēstneša" Nr. 7/9. 1925.). Ls 3.—.
7. **Senata Civilā Kasacijas Departamenta spriedumi 1919.—1920. g.** (Pielikums pie „Tieslietu Ministrijas Vēstneša" Nr. 2/3. 1926.). Ls 2.—.
8. **Senata Civilā Kasacijas Departamenta spriedumi 1921. g.** („Tieslietu Ministrijas Vēstneša" pielikums.). Ls 5,—.
9. **Senata Civ. Kas. Dep. spriedumi** 1922. g. (I. puse). Ls 5,—.
10. **A. Būmanis, Ārlaulības bērna un viņa mātes tiesiskais stāvoklis.** Ls 3.—.
11. **Senata Civ. Kas. Dep. spriedumi** 1922. g. (II. puse). Ls 3,—.
12. **Senata Civilā Kasacijas Depart. spriedumi 1923. g.** „ 5,—.
13. **Senata Civilā Kasacijas Depart. spriedumi 1924. g.** „ 8,—.
14. **Senata Civilā Kasacijas Depart. spriedumi 1925. g.** „ 8,—.
15. **Senata Administratīvā Depart. spriedumi 1924. g.** „ 3,—.
16. **Senata Administratīvā Depart. spriedumi 1925. g.** „ 5,—.
17. **Senata Administratīvā Depart. spriedumi 1926. g.** „ 4,—.
18. **Senata apvienotās sapulces spriedumi 1925./26. g.** „ 2,—.
19. **Senata Civilā Kasacijas Depart. spriedumi 1926. g.** „ 5,—.

Krājumā

A. Gulbja grāmatu apgādniecībā,

Rīgā, Kr. Barona ielā Nr. 14.